

# **Bijtincidenten van hond op mens in Nederland**

---

*Afstudeerwerkstuk*

Begeleider:  
Irma Schouwenaars  
Aeres Hogeschool Dronten

**Linda van Eerden**  
Diergezondheid & Management  
Dier- & Veehouderi  
Studentnummer: 3021360  
Aeres Hogeschool Dronten

**2018**

## DISCLAIMER

*Dit rapport is gemaakt door een student van Aeres Hogeschool als onderdeel van zijn/haar opleiding. Het is géén officiële publicatie van Aeres Hogeschool. Dit rapport geeft niet de visie of mening van Aeres Hogeschool weer. Aeres Hogeschool aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor enige schade voortvloeiend uit het gebruik van de inhoud van dit rapport.*

# Bijtincidenten van hond op mens in Nederland

---

*Afstudeerwerkstuk*

Begeleider:  
Irma Schouwenaars  
Aeres Hogeschool Dronten

**Linda van Eerden**  
Diergezondheid & Management  
Dier- & Veehouderij  
Studentnummer: 3021360  
Aeres Hogeschool Dronten

**November 2018**

## Voorwoord

Voor u ligt mijn afstudeerwerkstuk ter afronding van mijn vierjarige studie Diergezondheid & Management aan de Aeres Hogeschool te Dronten. Het afstuderen is een leerzaam proces geweest waarbij ik mijn kennis, vaardigheden en ervaring die ik heb opgedaan tijdens mijn studie heb kunnen toepassen in mijn afstudeeronderzoek.

Allereerst wil ik mijn begeleidster Irma Schouwenaars bedanken voor alle begeleiding en feedback die zij mij heeft gegeven tijdens dit onderzoek. Vooral haar geduld en extra hulp die ze me heeft geboden heeft mij enorm geholpen. Bovendien wil ik Dinand Ekkel bedanken voor de uitgebreide feedback op mijn vooronderzoek. Dankzij de feedback op mijn vooronderzoek en eerste versie van het afstudeerwerkstuk heb ik mijn afstudeerwerkstuk kunnen aanpassen tot een hoger niveau. Bovendien zou ik graag Sabrina Noordanus willen bedanken voor het mogen inzien van haar onderzoek genaamd 'Bijtincidenten van hond op mens in provincie Utrecht', welke de leidraad heeft gegeven voor mijn onderzoek.

Daarnaast wil ik iedereen bedanken die heeft geholpen met het verspreiden van mijn online enquête. Ten slotte wil ik mijn familie en vrienden bedanken voor alle steun die zij mij hebben geboden tijdens het onderzoeken en schrijven van mijn afstudeerwerkstuk.

Ik wens u veel plezier met het lezen van dit afstudeerwerkstuk!

Linda van Eerden

Hillegom, 1 november 2018

## Inhoudsopgave

|                                                             |    |
|-------------------------------------------------------------|----|
| Voorwoord .....                                             | 3  |
| Inhoudsopgave .....                                         | 4  |
| Samenvatting.....                                           | 6  |
| Abstract .....                                              | 7  |
| Hoofdstuk 1. Inleiding .....                                | 8  |
| Agressie .....                                              | 8  |
| Bijtincidenten .....                                        | 8  |
| Maatregelen .....                                           | 10 |
| Onderzoek .....                                             | 12 |
| Doel van het onderzoek .....                                | 13 |
| Hoofdstuk 2. Materiaal en methode .....                     | 14 |
| 2.1 Populatie.....                                          | 14 |
| 2.2 Methode.....                                            | 15 |
| 2.3 Statistische analyses.....                              | 15 |
| Hoofdstuk 3. Resultaten .....                               | 17 |
| 3.1 Demografische gegevens.....                             | 17 |
| 3.2 Het slachtoffer.....                                    | 17 |
| 3.3 Hondenrassen.....                                       | 18 |
| 3.4 Verband tussen bijtincidenten en C-BARQ scores .....    | 20 |
| 3.4.1 Trainbaarheid .....                                   | 20 |
| 3.4.2 Agressie naar vreemden.....                           | 20 |
| 3.4.3 Agressie naar eigenaar .....                          | 20 |
| 3.4.4 Angst.....                                            | 21 |
| 3.4.5 Aandacht en aanhankelijkheid .....                    | 21 |
| 3.5 Ernst van het incident.....                             | 21 |
| 3.6 Situatie van het incident.....                          | 22 |
| 3.6.1 Gezag .....                                           | 22 |
| 3.6.2 Plaats van het incident .....                         | 22 |
| 3.6.3 Situatie incident.....                                | 23 |
| 3.7 Bijtincidenten en verband tussen diverse factoren ..... | 24 |
| 3.7.1 Geslacht.....                                         | 24 |
| 3.7.2 Leeftijd.....                                         | 24 |
| 3.7.3 Herkomst .....                                        | 25 |



|                                                                                                           |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 3.8 Hoog-Risico lijst .....                                                                               | 25 |
| Hoofdstuk 4. Discussie.....                                                                               | 27 |
| 4.1 Rassen betrokken bij een incident .....                                                               | 27 |
| 4.2 C-BARQ scores .....                                                                                   | 29 |
| 4.3 Ernst.....                                                                                            | 29 |
| 4.4 Situatie.....                                                                                         | 29 |
| 4.5. Diverse factoren .....                                                                               | 30 |
| Hoofdstuk 5. Conclusie en aanbevelingen .....                                                             | 32 |
| Literatuurlijst .....                                                                                     | 35 |
| Bijlage I. Omschrijving van Pitbull Terriër .....                                                         | 40 |
| Bijlage II. Lijst met Hoog-Risico honden .....                                                            | 42 |
| Bijlage III. Enquête.....                                                                                 | 44 |
| Bijlage IV. C-BARQ Scoring Methode.....                                                                   | 58 |
| Bijlage V. Rassen betrokken bij een bijtincident .....                                                    | 59 |
| Bijlage VI. Rassen betrokken bij matige of extreme ernst en een overzicht van de populatieverdeling ..... | 61 |
| Bijlage VII. Rasverdeling van de gehele populatie en aantal veroorzaakte bijtincidenten .....             | 63 |
| Bijlage VIII. Checklist schriftelijk rapporteren .....                                                    | 65 |

## Samenvatting

Agressief gedrag van honden, met bijtincidenten bij de mens tot gevolg, zorgt voor serieuze bezorgdheid voor de volksgezondheid en dierenwelzijn. Het invoeren van rasspecifieke maatregelen, als de Hoog-Risico-lijst, is een poging om het aantal bijtincidenten van hond op mens in Nederland te verminderen.

Om te inventariseren welke factoren schuilen achter het veroorzaken van een bijtincident van hond op mens is dit onderzoek uitgevoerd. De onderzoeksvraag luidt als volgt: ‘Welke factoren beïnvloeden het aantal en de ernst van de bijtincidenten in Nederland en is het invoeren van rasspecifieke maatregelen zoals de Hoog-Risico-lijst terecht?’

Het beantwoorden van de hoofd- en deelvragen is gedaan door middel van fieldresearch. Hierbij is gebruik gemaakt van een online verspreide enquête die door zo veel mogelijk inwoners van Nederland is ingevuld. Er was sprake van een aselechte steekproef. De resultaten van dit onderzoek zijn vervolgens op statistische wijze verwerkt.

Factoren die schuilen achter het veroorzaken van een bijtincident van hond op mens zijn, (1) het geslacht: reuen tonen meer agressief gedrag dan teven, (2) de plaats: loslopende honden op gemeentelijk terrein vormen een groter risico voor de veiligheid van de mens, (3) de opvoeding en socialisatie: honden met een hogere C-BARQ score voor ‘agressie naar vreemden’, ‘agressie naar eigenaar’ en ‘angst’ hebben een hoger risico om te bijten. Tevens is (4) het herkennen van agressief gedrag door de mens een belangrijke factor. Ruim 70% van de slachtoffers had geen agressief gedrag opgemerkt bij de hond vóór het bijtincident plaats had genomen.

Het invoeren van rasspecifieke maatregelen blijkt volgens eerdere onderzoeken niet te leiden tot een vermindering in het aantal bijtincidenten. Tevens is niet bewezen dat Hoog-Risico (HR) honden meer bijtincidenten zouden veroorzaken of ernstiger letsel veroorzaken bij het slachtoffer ten opzichte van andere rassen. In slechts tien procent van de gevallen bleek een HR-hond betrokken bij matig of extreem letsel. Voornamelijk Herders, Teckels en Labradors zouden extreem letsel veroorzaken.

Uit de resultaten van dit onderzoek wordt daarom aanbevolen om geen rasspecifieke maatregelen te nemen. Maatregelen die wel worden aanbevolen op korte termijn in te voeren zijn onder andere het castreren van reuen en een losloopverbod op gemeentelijk niveau. Tevens wordt aanbevolen om alle hondenbezitters een verplichte puppycursus of socialisatiecursus te laten volgen met de hond. Tot slot zouden hondenbezitters meer geïnformeerd moeten worden betreft het herkennen van agressief gedrag bij de hond. Op lange termijn wordt aanbevolen een landelijke database te ontwikkelen voor het registreren van bijtincidenten.

## Abstract

Aggressive behavior of dogs leading to biting incidents in humans is of serious concern for the human and animal welfare. Introducing breed specific measurements, as the high risk list, is an attempt to lower the amount of biting incidents in the Netherlands.

This research helps inventarise which factors can cause a biting incident on humans. The research question is as follows: 'Which factors influence the amount and degree of injury of biting injuries on humans in the Netherlands, and is it justified to introduce breed specific measurements, as the high risk list?'

The main and sub questions are answered by performing field research. An online survey was shared through social media to reach as many as Dutch residents as possible. The research population was selected at random and the results of this research were processed in a statistical manner.

This survey has shown that factors that lag behind the cause of a biting incident are: (1) the gender: Males are significantly more involved in causing biting incidents and causing a higher injury degree, (2) the place: most incidents take place at the municipal grounds and if the dog is not wearing a leash, (3) the upbringing and socialisation: dogs that caused a biting incident scored significantly higher on the C-BARQ questions on the factors 'stranger-directed aggression', 'owner-directed aggression' and 'fear'. Also (4) In more than half of the incidents the victim did not notice the dog showing aggressive behavior before causing the incident.

Introducing breed specific measurements has not been proven successful in other countries. It was also not proven that dogs on the high risk list cause more biting incidents or more severe injury than other breeds. In only ten percent of all cases with moderate or severe injury a high risk dog was involved. Mainly Shepherds, Dachshunds and Labradors were involved with causing extreme injuries to the victim.

As a result of this research it is not recommended to introduce breed specific measurements in the Netherlands. Advised short term measures are to castrate male dogs and every dog is obligated to wear a leash on municipal grounds. It is also advised to introduce a obligated puppy- or socialisation course for all dogowners and their dogs. Finally all dog owners should be more informed about recognizing aggressive behavior in dogs. A long term measure is the introduction of a database to register all biting incidents.

## Hoofdstuk 1. Inleiding

In Nederland worden in totaal 1,5 miljoen honden gehouden, waarbij één op de vijf huishoudens een hond heeft (CBS, 2017; HAS & UU, 2015). De meeste honden worden gehouden in gezinnen met kinderen (HAS & UU, 2015). De top vijf populairste hondenrassen is in de afgelopen tien jaar niet veranderd. De Labrador Retriever is het meest populair, gevolgd door de Duitse Herder, Golden Retriever, Berner Sennenhond en de Franse Bull-dog (HAS & UU, 2015). Het houden van honden als huisdier is niet zonder risico. Agressief gedrag van honden, met bijtincidenten bij mensen tot gevolg, zorgt al jaren voor bezorgdheid van de volksgezondheid en dierenwelzijn (Duffy, Hsu & Serpell, 2008).

### Agressie

Over de achtergrond van de uiting van agressie is echter nog veel discussie. Agressie is namelijk een complex gedrag en wordt gestuurd door verschillende sets van genetische, neurochemische en hormonale regulatoren (Klausz, Kis, Persa, Miklósi & Gácsi, 2014). Tevens kunnen ook de omgevingsfactoren en medische problemen agressie veroorzaken (Coopman et al., 2001). Onder omgevingsfactoren kan worden verstaan: een hond die angst vertoont vanwege slechte socialisatie, beschermend of verdedigend is ten opzichte van een object (zoals een bal om te spelen of voedsel) of leiderschap wil nemen waardoor er dominantie optreedt (O'Farrel, 1997; Thompson, McBride & Redhead, 2010). Medisch gerelateerde agressie is afkomstig van infectieuze agentia (zoals Rabiës), hormonale onbalans (zoals bij epilepsie) en van genetische en metabolische aandoeningen. Ook zijn pijnlijke aandoeningen een factor bij medisch gerelateerde agressie (Horwits & Landsberg, 2012).

Agressie kan tevens worden beschreven op basis van classificatieschema's. Moyer (1968) heeft agressie ingedeeld in 8 categorieën, namelijk: prooi-agressie, intermannelijke agressie, angst geïnduceerde agressie, irritatie-agressie, territoriale agressie, maternale agressie, instrumentele agressie en seks gerelateerde agressie. Overall vermeldt 13 categorieën en is een aangepaste versie van het schema van Moyer (Overall<sup>1</sup>, 1997). De categorieën die volgens Overall de oorzaken vormen voor agressie betreffen: dominantie, bezitterigheid, voedsel, bescherming, territoriaal, prooi, angst, pijn, intraspecifiek (binnen soortgenoten), maternale, omgerichte, spel en idiopathische (onbekende oorzaak) agressie (Overall<sup>2</sup>, 1997b).

Tevens is de aard van agressief gedrag te onderscheiden in offensieve (aanvallend) en defensieve (verdedigend) agressie. Offensieve agressie wordt beschreven als agressie tegenover het slachtoffer zonder ogenschijnlijke interactiepogingen door het slachtoffer. Defensieve agressie is een poging om de afstand tussen de hond en het slachtoffer te vergroten (Stelow, 2018).

Reuen blijken uit onderzoek naar agressieve gedragingen van honden meer agressieproblemen te vertonen dan teven, waarbij dominantie agressie het grootste probleem was (Borchelt, 1983; Beaver, 1983). Dominantie treedt vaak op in combinatie met bezitterige agressie (Borchelt, 1983). Tevens speelt ook het slachtoffer vaak een cruciale rol bij het bijtincident, aangezien het slachtoffer vaak de waarschuwingssignalen van de hond niet correct weet te interpreteren en de grenzen van het dier worden gepasseerd (Mertens, 2002; Shepherd, 2002; Wright, 1985).

### Bijtincidenten

Uit publieksonderzoek van TNS NIPO in 2007 kan worden afgeleid dat jaarlijks ongeveer 150.000 Nederlanders door een hond worden gebeten. In 34% van de gevallen laat het slachtoffer zich behandelen door een huisarts of gaat naar de spoedeisende hulp. Kinderen worden volgens het





onderzoek van TNS NIPO met name in het gezicht gebeten (*Commissie van Wijzen, 2008*). Dit komt overeen met onderzoeken in het buitenland (*Bernardo, Gardner, O'Connor & Amon, 2000*). Hierbij speelt het een grote rol dat kinderen zich vaak met het gezicht op 'bekhoogte' bevinden (*Raad van Beheer<sup>1</sup>, z.d.*). Volwassenen worden vooral in de armen en benen gebeten. Als gevolg van een bijtincident kunnen wonden leiden tot blijvende verminking of kan psychische schade ontstaan.

In de periode van 1982 tot 2006 waren er 29 sterfgevallen door hondenbeten, waarvan in acht gevallen het een jong kind betrof en in 21 gevallen volwassenen (*Commissie van Wijzen, 2008*). Kinderen jonger dan tien jaar vallen onder de grootste risico-groep voor bijtincidenten (*Schalamon et al., 2006; Cornelissen & Hopster, 2008*). Uit een onderzoek naar bijtincidenten in de landelijke politiedatabase Blueview kwamen 404 hond-mens bijtincidenten en 235 hond-hond/ander dier incidenten naar voren in de periode van juli 2001 tot en met februari 2008. In 21% van de hond-mens bijtincidenten waren pitbulls betrokken. Andere rassen die vaker dan gemiddeld hierbij betrokken waren zijn: American Staffordshire terriër, de Rottweiler, de Amerikaanse Bulldog, de Bordeaux Dog, de Dobermann, de Belgische Herdershond, de Zwitserse Witte Herdershond en de Bouvier (*Commissie van Wijzen, 2008*).

**Tabel 1. De rastypen van honden die betrokken zijn bij dodelijke hond-bijt-mens incidenten in de periode van 1982 t/m 2006. 14 van de 29 dodelijke bijtincidenten konden worden getraceerd. (Blueview, LexisNexis)**

| Rastype              | Kind <sup>1</sup> | Volwassene <sup>2</sup> | Totaal    |
|----------------------|-------------------|-------------------------|-----------|
| Pitbull terriër      | 3                 | 0                       | 3         |
| Rottweiler           | 1                 | 2 <sup>3</sup>          | 3         |
| Belgische herder     | 1                 | 0                       | 1         |
| Bouvier              | 0                 | 1                       | 1         |
| Jack Russell terriër | 0                 | 1                       | 1         |
| Mastino Napoletano   | 1                 | 0                       | 1         |
| Sint-bernard         | 1                 | 0                       | 1         |
| Siberische husky     | 1                 | 0                       | 1         |
| Bastaard             | 0                 | 1                       | 1         |
| Onbekend             | 0                 | 1                       | 1         |
| <b>Totaal</b>        | <b>8</b>          | <b>6</b>                | <b>14</b> |

<sup>1</sup>: t/m 15 jaar; <sup>2</sup>: 16 jaar en ouder; <sup>3</sup>: twee Rottweilers betrokken bij bijtincident met eigenaar; vrouw van 76 overleden door impact van het bijtincident.

Aangezien bijtincidenten niet worden geregistreerd, is vaak niet bekend welk type hond of ras heeft gebeten. Van veertien bijtincidenten in Nederland waarbij het slachtoffer is overleden is het ras of type van de desbetreffende hond wel bekend (tabel 1). Het type Pitbull Terriër was in drie gevallen betrokken en in twee gevallen betrof het de Rottweiler. De overige zeven incidenten werden veroorzaakt door: Belgische Herder, Bouvier des Flandres, Jack Russel Terriër, Mastino Napoletano, Sint-Bernard, Siberische Husky en een bastaard (*Commissie van Wijzen, 2008*).

De meerderheid van de gemelde bijtincidenten hebben plaatsgevonden in openbare ruimten (*Commissie van Wijzen, 8 mei 2008*). In een onderzoek naar strafdossiers in de periode van 2000 tot en met 2006 van het Openbaar Ministerie van het arrondissementsparket Rotterdam zijn 60 dossiers over bijtincidenten (waarvan 37 hond-mens, 20 hond-hond en 3 hond-ander dier) bestudeerd. In 59% van de gevallen bleek de bijter een 'Pitbull'. De pitbull wordt in Nederland niet als ras erkend, maar het betreft een hond die aan de beschrijving voldoet zoals beschreven in bijlage 1 (*Kronemeijer, 2015*). Hierbij is het wel belangrijk om er rekening mee te houden dat in deze periode de pitbull

verboden was volgens de Regeling Agressieve Dieren (RAD) en het slachtoffer hier eerder aangifte voor zou doen (*Commissie van Wijzen, 8 mei 2008*).

Uit een onderzoek van in beslag genomen honden in politieregio Rotterdam-Rijnmond bleek dat pitbulls vaker gehouden werden door mensen met een strafblad en in wijken met overlastproblemen. Hierdoor dient er rekening te worden gehouden met een grotere kans dat deze eigenaren het dier bewust africhten om de aangeboren agressiviteit ervan te versterken, en de bovengenoemde resultaten niet representatief zijn voor de pitbull in het algemeen (*Commissie van Wijzen, 2008*).

Volgens de landelijke databank politiekorpsen 'Blueview' zijn 21% van de bijtincidenten veroorzaakt door honden van het type Pitbull. In 63% van de 37 gevallen zijn volgens het Arrondissementsparket Rotterdam, in de periode 2000 tot 2006, veroorzaakt door het type Pitbull. Zowel bij de zaken uit de landelijke politie database Blueview als bij de Rotterdamse dossiers waren de verwondingen die werden toegebracht door Pitbull Terriërs niet ernstiger dan de verwondingen veroorzaakt door andere rassen of types (*Commissie van Wijzen, 2008*).

Bekende kennis betreft ras-specifieke agressie is afkomstig van rapporten op basis van bijtstatistieken, gedragsklinieken en meningen van experts. Een studie in Amerika onderzocht eigenaren van meer dan dertig hondenrassen met behulp van de Canine Behavioral Assessment and Research Questionnaire (C-BARQ). Uit twee onafhankelijke data samples (een aselechte steekproef bij leden van rasverenigingen en een online steekproef) bleek er een significant verschil tussen rassen in agressie tegenover vreemden, eigenaren en andere honden ( $p < 0,0001$ ) (*Duffy et al., 2008*). In beide datasets kwamen acht rassen naar voren die agressief gedrag vertoonden tegenover vreemden, eigenaren en andere honden. Gerangschikt van meest naar minst agressief betreft het de rassen: de Teckel, Engelse Springer Spaniel, Golden Retriever, Labrador, Poedel, Rottweiler, Sheltie en de Siberische Husky. Teckels, Chihuahua's en Jack Russel Terriërs scoorden hoger dan gemiddeld voor agressie gericht op zowel mensen als honden, terwijl Akita's en Pitbull Terriërs enkel hoog scoorden voor specifieke doelwitten (*Duffy et al., 2008*).

Akita's, Jack Russel Terriërs en Pitbull Terriërs vertoonden in meer dan 20% agressief gedrag richting vreemde honden (*Duffy et al., 2008*). Tevens blijken Terriërrassen vaker betrokken te zijn bij niet-huishoudelijke agressie, ofwel naar andere honden en vreemde mensen (*Sherman et al., 1996*). Agressief gedrag met bijtincidenten tot gevolg is een divers probleem, waarbij meerdere hondenrassen betrokken zijn.

### Maatregelen

Door de jaren heen zijn er meerdere maatregelen genomen om het aantal bijtincidenten te doen afnemen. In 1988 is de Commissie van Advies Agressief Gedrag bij honden samengesteld. De commissie kreeg als taakopdracht om voorstellen te doen voor maatregelen, ter voorkoming van gevaar voor mens of dier als gevolg van agressief gedrag van honden (*Commissie van Advies Agressief Gedrag bij Honden, 1988*). De commissie heeft voorgesteld om maatregelen te nemen op gebied van wetgeving, voorlichting en onderzoek. Als algemene maatregelen was voorgesteld om hondengevechten te verbieden, het verhogen van het strafmaximum op overtreding van artikel 425 Wetboek van Strafrecht en het geven van voorlichting en educatie (*Commissie van Advies Agressief Gedrag bij Honden, 1988*).



In de periode van 1993 tot 2009 was de Regeling Agressieve Dieren (RAD) van kracht. Het was verboden om honden van het type Pitbull Terriër te houden en gehouden Pitbull's moesten onvruchtbaar worden gemaakt (*Commissie van Wijzen, 2008*). De Commissie van Wijzen heeft geconcludeerd dat de RAD niet heeft geresulteerd in het uitsterven van het ras, of een vermindering van het aantal ernstige bijtincidenten met dodelijke afloop of verwondingen die opname in een ziekenhuis nodig maakten. Na invoering van de RAD zijn dergelijke incidenten gelijk gebleven (*Commissie van Wijzen, 2008*). De Koninklijke Hondenbescherming heeft echter een vermoeden dat er wel een toename heeft plaatsgevonden in het aantal bijtincidenten in Nederland sinds de afschaf van de RAD. De organisatie kan dit echter niet onderbouwen met concrete cijfers gezien er nog geen landelijke database is met bijtincidenten (*Hartholt, 2016; Bokkum, 2016*).

Sinds 2016 wordt er gesproken om rasspecifieke maatregelen te nemen. Hierbij is een zogenoemde 'Hoog-Risico-lijst' (HR-lijst, ook wel HR-honden) opgesteld van honden met een groot risico op het veroorzaken van bijtincidenten met ernstige bijtschade (*Rijksoverheid<sup>2</sup>, z.d; Raad van Dieraangelegenheden, 2017*). De hondenrassen op de HR-lijst staan vermeld in bijlage II. Het veroorzaken van ernstige bijtschade is gebaseerd op vier eigenschappen: (1) fysieke verschijning, (2) bijtstijl, (3) bijtintensiteit en (4) erfelijke basis (*Raad van Dieraangelegenheden, 2017*). De Rijksoverheid wil gemeentelijke bevoegdheden en landelijke maatregelen inzetten om het risico op bijtincidenten met agressieve honden terug te dringen en zo veel mogelijk te voorkomen. (*Rijksoverheid<sup>2</sup>, z.d.*)

Na alle ophef in 2016 en 2017 is de HR-lijst momenteel in een doofpot beland, aangezien minister Schouten (Landbouw) van mening is dat een cursus die opgelegd is door de gemeenten effectiever is dan het landelijk verplichten van een cursus voor alle houders (*Bakker, 2018*). Tevens moeten de politie en de gemeenten bijtincidenten beter vastleggen om te kunnen besluiten welke hondenrassen gevaarlijk zijn (*RTV Utrecht, 2018*). Schouten wil de HR-lijst specifieker maken door met een wetenschappelijk onderbouwde lijst te komen met genetisch risicovolle honden (*Bakker, 2018*).

In meerdere gevallen is al bewezen dat het invoeren van ras-specifieke-maatregelen ongepast en niet effectief was (*Cornelissen & Hopster, 2009*). Tevens kunnen alle honden bijten en zou men altijd voorzichtig moeten zijn bij de interactie met de hond. Indien honden die het meeste bijten verboden moeten worden zouden de meest populaire rassen (zoals de Jack Russel Terrier) verboden moeten worden (*Cornelissen & Hopster, 2009*).

Het voorstel van rasspecifieke maatregelen voor HR-honden is gebaseerd op de oorsprong van de fok (namelijk vechtdoeleinden). Er is nog niet geïnventariseerd welke factoren schuilen achter het veroorzaken van een bijtincidenten en wat het verband is tussen een ras en de veroorzaakte ernst van een bijtincident. Er kan worden afgevraagd of het invoeren van rasspecifieke maatregelen een realistische aanpak is om het aantal bijtincidenten te verminderen.

Er heerst nog onduidelijkheid over de onderliggende factoren van een bijtincident. Om te inventariseren welke factoren schuilen achter het veroorzaken van een bijtincident van hond op mens wordt dit onderzoek uitgevoerd. Met het onderzoek zal tevens ook informatie over het slachtoffer worden meegenomen. Er wordt gekeken naar de situatie waarin het bijtincident heeft plaatsgevonden, waardoor gekeken kan worden welke doelgroep het vaakst slachtoffer is van bijtincidenten.



Tevens zal voor het onderzoek gebruik worden gemaakt van de C-BARQ test, zoals eerder genoemd een test die gebruikt is om onderzoek te doen naar agressie bij verschillende rassen. Het onderzoek betreft een vragenlijst, wat een gevalideerd en betrouwbaar instrument is voor het beoordelen van de reacties van een hond tijdens verschillende stimuli en situaties (*Duffy et al., 2008; Nagasawa et al., 2011*).

De C-BARQ bestaat uit 100 vragen en kan gegroepeerd worden in dertien belangrijke gedragskenmerken:

- |                                       |                                        |
|---------------------------------------|----------------------------------------|
| 1. Agressie gericht naar vreemde(n)   | 9. Afzonderings-gerelateerd gedrag     |
| 2. Agressie gericht naar de eigenaar  | 10. Drukgevoeligheid                   |
| 3. Agressie/angst gericht naar honden | 11. Prikkelbaarheid                    |
| 4. Trainbaarheid                      | 12. Aanhankelijk of aandacht zoeken    |
| 5. Achtervolgen/jagen                 | 13. Energie                            |
| 6. Angst gericht op vreemde           | (Serpell & University of Pennsylvania, |
| 7. Non-sociale angst                  | 2017; Hsu & Serpell, 2003)             |
| 8. Angst gericht op honden            |                                        |

Voor dit onderzoek zullen de categorieën 1,2,4,6 en 12 meegenomen worden. Deze gedragingen zijn meegenomen, omdat training/opvoeding en gehoorzaamheid, angst en bezitterigheid over de eigenaar of objecten kunnen bijdragen aan agressief gedrag (*Borchelt, 1983; van denr Borg, Netto, & Planta, 1991*). De overige categorieën zullen voor dit onderzoek buiten beschouwing worden gelaten.

## Onderzoek

Om te onderzoeken welke factoren schuilen achter het veroorzaken van een bijtincident luidt de onderzoeksvraag als volgt: “Welke factoren beïnvloeden het aantal en de ernst van de bijtincidenten in Nederland en is het invoeren van rasspecifieke maatregelen zoals de Hoog-Risico-lijst terecht?”

Om de hoofdvraag te beantwoorden zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

1. Welke hondenrassen veroorzaken de meeste bijtincidenten in Nederland?
2. Wat is het verband tussen bijtincidenten en factoren zoals training en gehoorzaamheid, agressie, angst en aandacht en aanhankelijkheid?
3. Wat is de ernst (lichte, matige of zware) van de verwondingen van het slachtoffer die tijdens het bijtincident zijn veroorzaakt?
4. In welke situatie (plaats en mogelijke aanleiding tot bijten) heeft het bijtincident plaatsgehad?
5. Welk verband is er tussen bijtincidenten en factoren zoals het geslacht, de leeftijd en de herkomst van de hond ten opzichte van het ras?

Aan de hand van de berichten in het nieuws is de veronderstelling gemaakt dat HR honden meer bijtincidenten van hond-op-mens veroorzaken dan andere rassen. Echter vinden er vaker bijtincidenten plaats die niet in het nieuws of bij de politie gemeld worden. Om deze reden wordt verwacht dat honden die niet tot de HR- lijst behoren meer bijtincidenten veroorzaken, dan wel met minder ernstige letsel, ten opzichte van honden behorend tot de HR-lijst. Indien deze verwachting correct is zou dit betekenen dat er andere maatregelen moeten worden genomen om het aantal bijtincidenten te verminderen, dan degenen behorend tot de HR-maatregelen.



## **Doel van het onderzoek**

Het rapport is bedoeld om advies te geven betreffende factoren die schuilen achter bijtincidenten van hond op mens in Nederland. Door middel van dit onderzoek kunnen eigenaren en instanties beter ingelicht worden over het opvoeden en houden van honden en welke aspecten vermeden moeten worden. Hopelijk leidt dit tot gepaste maatregelen om het aantal bijtincidenten van hond op mens in de toekomst te reduceren.

Tevens kan dit onderzoek bepalen of het invoeren van een HR-lijst terecht is of dat deze lijst aangepast moet worden. Het rapport zal overhandigd worden aan instanties die hier belang bij hebben, zoals de Koninklijke Hondenbescherming, Universiteit Utrecht, Overheid en alle deelnemende gemeenten. Met het onderzoek wordt gehoopt dat er maatregelen genomen worden die werkelijk bijdragen aan het terugdringen van het aantal bijtincidenten en het inlichten van (nieuwe) hondeneigenaren over het opvoeden en houden van een hond als huisdier.

In hoofdstuk drie ‘materiaal en methode’ staat aangegeven hoe het onderzoek is verlopen en welke methode hierbij gebruikt is. Tevens wordt hierin beschreven welke statistische analyses gebruikt zijn om de deelvragen te beantwoorden. Hoofdstuk vier bevat de resultaten van het onderzoek, waarbij alle bevindingen overzichtelijk zijn weergegeven. In hoofdstuk vijf wordt de hoofdvraag van dit onderzoek beantwoord door middel van een conclusie en zijn aanbevelingen beschreven.

## Hoofdstuk 2. Materiaal en methode

Het onderzoek bestond deels uit een kwalitatief verkennend onderzoek en deels uit een kwantitatief verkennend onderzoek. Het betreft een kwalitatief onderzoek, gezien er open deelvragen zijn en gekeken is naar invloedbare factoren op de bijtincidenten en hoe het incident heeft plaatsgenomen. Tevens is er sprake van een kwantitatief onderzoek aangezien er wordt vergeleken of HR-honden meer bijtincidenten veroorzaken ten opzichte van andere hondenrassen in Nederland. De resultaten zijn afkomstig van een online enquête welke is verspreid via social media. Er zijn per provincie tien hondenscholen, dierenartspraktijken en dierenwinkels benaderd voor het verspreiden van de enquête. Verder zijn verschillende rasverenigingen benaderd en de dierenbescherming. Via deze wijze is er informatie verzameld over het geslacht, het ras, de leeftijd, de herkomst en eigenaar van de hond. Verder bevat de enquête een gedragstest waardoor meer informatie wordt verkregen betreffende gehoorzaamheid, agressiviteit (zowel naar de eigenaar als naar vreemden), angst en afhankelijkheid van de betrokken honden. Nadat de gegevens waren verzameld zijn deze verwerkt zodat statistische analyses uitgevoerd konden worden. Aan de hand van de toetsen kan uitspraak worden gedaan of de uitkomsten van dit onderzoek significant zijn.

### 2.1 Populatie

De enquête is door middel van een aselechte gemaksteekproef uitgevoerd, waarbij ieder persoon even veel kans maakte om gekozen te worden voor dit onderzoek. Hierbij zijn door heel Nederland willekeurige hondenscholen, dierenwinkels, rasverenigingen, dierenartspraktijken en de dierenbescherming verzocht om de enquête via social media en email te verspreiden. Mensen die mee konden werken aan deze enquête zijn met name: hondeneigenaren, mensen die ooit door een hond zijn gebeten of eigenaren waarvan de hond heeft gebeten. Echter had iedere inwoner van Nederland toegang tot het invullen en bijdragen van het verschaffen van informatie. Het afnemen van de enquête is geheel willekeurig gebeurd. De mensen zijn willekeurig benaderd, waarbij geen vast patroon is gevolgd.

Om de steekproefgrootte vast te stellen is gebruik gemaakt van de volgende formule:

$$n = N / (1 + (N \times F^2))$$

Bij een betrouwbaarheid van 95% geldt:

$n$  = het aantal individuen in de steekproef,

$N$  = de populatiegrootte,  $N = 17.2$  miljoen (alle inwoners van Nederland)

$F$  = de foutenmarge, of de nauwkeurigheid.  $F = 0,05$

Hieruit volgt dat voor een betrouwbaarheid voor dit onderzoek  $n = 17.2 \text{ miljoen} / (1 + 17.2 \text{ miljoen} \times 0,05^2) = 399.9$  ofwel 400, respondenten nodig zijn.

De werkelijke respons van de enquête was echter matig. Er was weinig enthousiasme van bedrijven in de dierenbranche om mee te werken aan het verspreiden van de enquête. In totaal is de enquête 215 keer ingevuld. Echter bleek uit de enquête dat veertien respondenten zelf waren gebeten door een hond én had de hond van de respondent iemand anders gebeten. Deze data is handmatig opgesplitst, waardoor de steekproef uit 229 individuen bestond. Het gevolg hiervan is dat de foutmarge 6,6% bedroeg, in plaats van de vooraf gestelde foutmarge van 5%. Dit houdt in dat de antwoorden meer afwijken van de resultaten van de gehele populatiegrootte ( $N$ ), waardoor het

onderzoek minder betrouwbaar is. Op de statistische testen is een betrouwbaarheid van 95% toegepast.

## 2.2 Methode

Om de hoofdvraag en deelvragen van dit onderzoek te beantwoorden is gebruik gemaakt van fieldresearch. Hierbij is gebruik gemaakt van een enquête. De enquête was door alle inwoners van Nederland in te vullen. Alle deelvragen zullen beantwoord gaan worden door middel van een enquête (bijlage II).

De enquête bestond uit een zelf opgesteld deel en een bestaand deel, namelijk de C-BARQ vragenlijst. Het algemene gedeelte van de vragenlijst betrof vragen die betrekking hadden op de situatie rondom het bijtincident van hond op mens. Hierbij zijn gegevens verkregen over de hond, zoals het geslacht, leeftijd en ras. Tevens is informatie verkregen omtrent de situatie waarin het bijtincident gebeurde, waar het incident heeft plaatsgevonden. Bovendien is informatie verkregen welke leeftijdsgroepen (kinderen, volwassenen of ouderen) het vaakst het slachtoffer zijn geweest van een bijtincident en hoe ernstig de verwondingen waren.

Het bestaande deel, de C-BARQ, betrof een vragenlijst die is opgesteld door de Center for the Interaction of Animals and Society aan de Universiteit van Pennsylvania. Met de vragenlijst kan de reactie van honden op verschillende stimuli en situaties in kaart worden gebracht. Aangezien de lijst is samengesteld door een universiteit kan dit worden aanvaard als een betrouwbare en gevalideerde vragenlijst (*Serpell & University of Pennsylvania, 2017*). De complete C-BARQ vragenlijst bestaat uit dertien categorieën van gedragskenmerken en totaal 101 vragen. Bij het opstellen van de enquête zijn alleen de gedragskenmerken die betrekking kunnen hebben op agressie en het gedrag van de hond. De vragen die gebruikt zijn hebben betrekking op categorieën (1) training en gehoorzaamheid, (2) agressie, (3) angst én (4) aandacht en aanhankelijkheid.

De meerkeuze vragen zijn met behulp van grafieken en tabellen overzichtelijk weergegeven. De vragen die betrekking hebben tot de C-BARQ vragenlijst zijn verwerkt via de scoring methode die toegerekend zijn per onderdeel. De scores zijn vervolgens per onderdeel volgens de scoring methode van C-BARQ (bijlage IV) verwerkt en berekend, waardoor hier conclusies uit getrokken konden worden.

Deelvragen 1 t/m 5 zullen door middel van Statistische analyses worden beantwoord. Door middel van statistische analyses is bepaald of er significante verschillen of overeenkomsten zijn gevonden.

De validiteit van de verzamelde gegevens hebben betrekking op instrumentele validiteit. Er is een schatting gegeven aan de hand van de verzamelde gegevens van het aantal bijtincidenten en of factoren zoals het geslacht, ras en leeftijd van de hond een rol hebben gespeeld bij deze incidenten (*Baarda, 2014*). Uit de statistische analyse is gebleken of er significante verschillen of overeenkomsten gevonden zijn tussen de variabelen. Indien er geen significantie aangetoond kon worden op basis van de gegevens van dit onderzoek, is er geen verband gevonden tussen de desbetreffende factoren en bijtincidenten.

## 2.3 Statistische analyses

De gegevens zijn voor dit onderzoek aan de hand van statistische analyses getoetst. Deelvragen 1, 3 en 4 zijn beantwoord door middel van een frequentie-analyse. Deelvraag 1 geeft aan welke





hondenrassen het vaakst een bijtincident hebben veroorzaakt in Nederland, deelvraag 3 geeft de ernst van de incidenten aan en deelvraag 4 toont aan in welke situatie de meeste bijtincidenten plaats hebben genomen.

Voor het beantwoorden van deelvraag 2 is gebruik gemaakt van de antwoorden van de C-BARQ. Met deze uitkomsten is vervolgens een lineaire regressie uitgevoerd om een samenhang te tonen tussen twee variabelen, namelijk scores van honden die wel hebben gebeten en scores van honden die niet hebben gebeten. Verder is deze deelvraag beantwoord door te onderzoeken of er een significant verband is tussen een bijtincident en de vier gedragscategorieën van de C-BARQ toets: (1) training en gehoorzaamheid, (2) agressie, (3) angst en (4) aandacht en aanhankelijkheid. Ten slotte is getoetst of er een positief effect, negatief effect of geen effect geconstateerd kan worden tussen een bijtincident en de vier gedragscategorieën.

Deelvraag 5 geeft aan of er een verband is tussen bijtincidenten en factoren als het geslacht, ras, leeftijd en herkomst van de hond. Om dit te toetsen is gebruik gemaakt van de Mann-Whitney U toets (geslacht), een regressie analyse (ras), een Pearson test (leeftijd) en enkele t-test (herkomst van de hond), aangezien er sprake is van nominale gegevens en aantallen. De Mann-Whitney U toets is uitgevoerd om te onderzoeken of er een significant verband is tussen het geslacht van de hond en het aantal bijtincidenten dat zij hebben veroorzaakt. Hierbij is gekeken naar honden die gebeten hebben en honden die niet gebeten hebben. De regressie analyse is uitgevoerd om te onderzoeken of een specifiek ras significant vaker bijt. Ten slotte is de Pearson test uitgevoerd om een correlatiecoëfficiënt aan te tonen tussen de leeftijd van honden die gebeten hebben en honden die niet gebeten hebben.



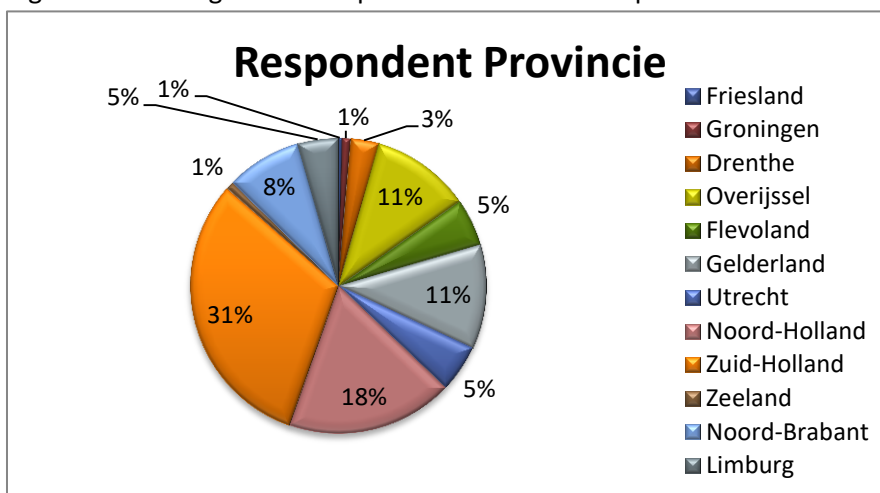
## Hoofdstuk 3. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek besproken. De resultaten dragen bij aan het antwoord geven op de eerder genoemde deelvragen (hoofdstuk 2) en zullen meer inzicht geven betreffende factoren die schuilen achter een bijtincident.

In paragraaf 3.1 wordt eerst een beschrijving gegeven van de respondenten. Paragraaf 3.2 bevat een beschrijving van het aantal slachtoffers van een bijtincident en het geslacht van het slachtoffer. In de opvolgende paragrafen worden per deelvraag de resultaten weergegeven.

### 3.1 Demografische gegevens

De resultaten zijn geformuleerd aan de hand van de uitgezette enquête welke 229 bruikbare responsen heeft opgeleverd. De populatie respondenten bestond voornamelijk uit vrouwen (87,3%). De leeftijden variëren tussen de 16 en 79 met een gemiddelde leeftijd van 36,7 jaar ( $SD=13,9$ ). Figuur 1 geeft een weergave van de provincie waarin de respondent woont.



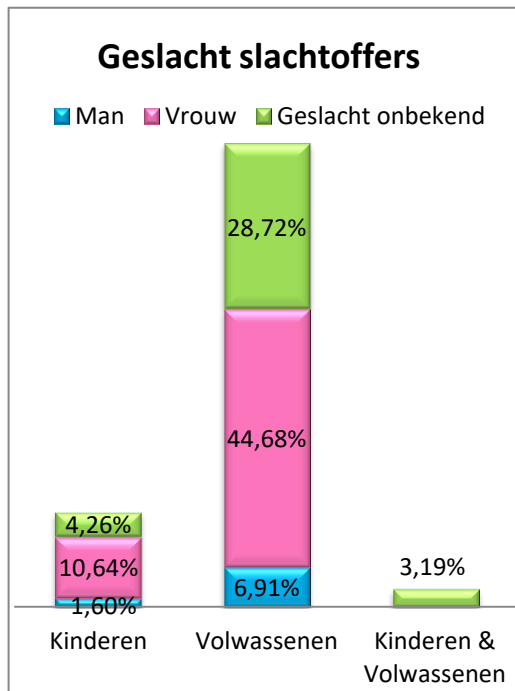
Figuur 1. Overzicht van de provincie waarin de respondent wonende is

### 3.2 Het slachtoffer

Van de 229 respondenten bleken 150 respondenten gebeten te zijn door een hond of waarvan de hond van de respondent iemand anders heeft gebeten. In 16% van de gevallen is de respondent gebeten door de eigen hond, in 64% van de gevallen is de respondent gebeten door de hond van een andere eigenaar en in 20% van de gevallen heeft de hond van de respondent iemand anders gebeten. In totaal waren 187 slachtoffers betrokken bij de bijtincidenten met gemiddeld 1,25 slachtoffers per incident ( $SD=2,39$ ).

Bij de bijtincidenten waren voornamelijk volwassenen (80,32%) en vrouwen het slachtoffer (55,32%) (figuur 2). Dit hangt echter sterk samen met de man/vrouw verdeling van de respondenten in het algemeen. In 19,7% van de gevallen waren kinderen jonger dan zestien jaar het slachtoffer van een bijtincident (figuur 2).

De meeste incidenten vonden plaats na het jaar 2000 (74,0%) en van 10,7% van de gevallen is onbekend wanneer het incident heeft plaatsgevonden.



*Figuur 2. Verdeling van het aantal slachtoffers aan de hand van geslacht en leeftijd. Bij de leeftijdsgroep 'kinderen' waren kinderen jonger dan 16 jaar het slachtoffer van een bijtincident.*

### 3.3 Hondenrassen

In deze paragraaf zijn de resultaten weergegeven van de eerste deelvraag "Welke hondenrassen veroorzaken de meeste bijtincidenten?" Uit de online uitgezette enquête zijn 49 hondenrassen naar voren gekomen die een bijtincident bij een mens hebben veroorzaakt.

Om te bepalen of een specifiek ras vaker een bijtincident veroorzaakt, is het percentage honden per ras die gebeten hebben uitgezet tegenover het totaal aantal honden. In Tabel 2 zijn de hondenrassen aangegeven welke procentueel de meeste bijtincidenten hebben veroorzaakt. Hieruit blijkt dat van de meerderheid van de honden het ras onbekend is of sprake is van een kruising. Indien specifiek wordt gekeken naar een ras hebben Teckels, Duitse Herders, Herders ongespecificeerd en Jack Russels de meeste bijtincidenten veroorzaakt. Vanwege ongelijke aantallen per ras is geen uitspraak mogelijk of deze rassen ook significant vaker een bijtincident veroorzaken.

*Tabel 2. Hondenrassen die procentueel de meeste bijtincidenten hebben veroorzaakt t.o.v. de gehele populatie*

| Ras                     | Rasgroep | %bijtincidenten t.o.v. de gehele populatie |
|-------------------------|----------|--------------------------------------------|
| Onbekend ras            | 13       | 7,9                                        |
| Kruisingen bekend       | 12       | 4,3                                        |
| Teckel                  | 4        | 3,9                                        |
| Duitse Herder           | 1        | 3,6                                        |
| Herder ongespecificeerd | 1        | 3,2                                        |
| Jack Russel             | 3        | 3,2                                        |
| Labrador                | 8        | 2,9                                        |
| Mechelse Herder         | 1        | 2,2                                        |
| New Foundlander         | 2        | 2,2                                        |

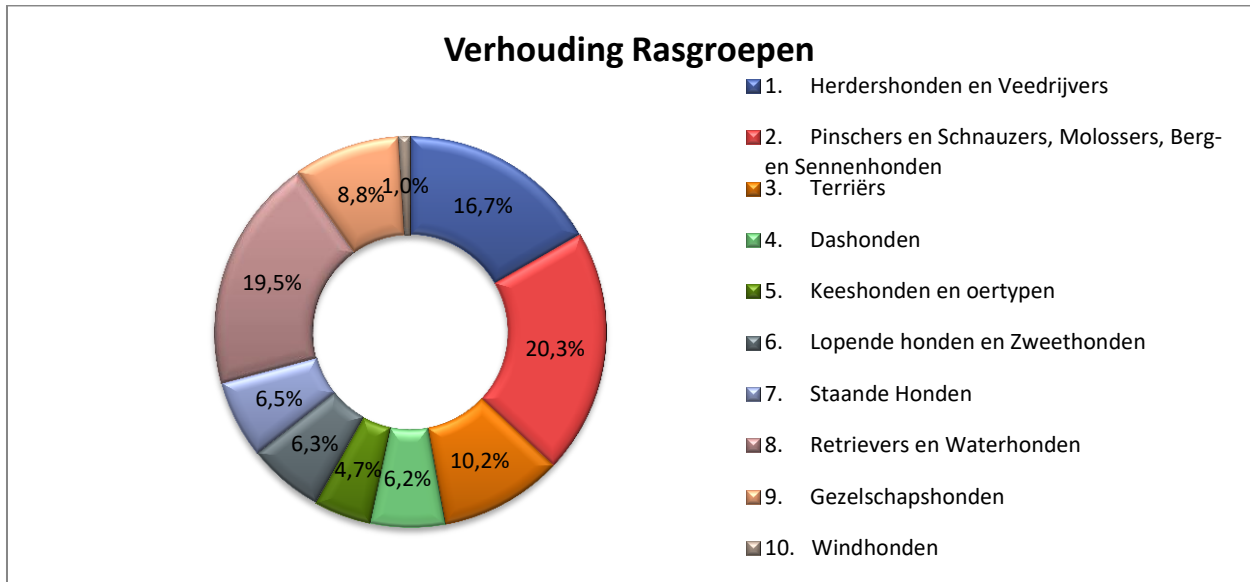
Er is wel getoetst of er een significant verband aanwezig is tussen een bepaalde rasgroep en het aantal bijtincidenten per groep. Hiervoor zijn de rassen ingedeeld volgens de groepen 1 t/m 11 die erkend zijn door de Fédération Cynologique Internationale (FCI), een wereldwijde organisatie die de registratie van hondenrassen en stambomen bijhoudt. Deze rasgroepen zijn gebaseerd op 330 rassen welke zijn onderverdeeld op basis van vergelijkbare afkomst, uiterlijke kenmerken en gebruik (*Raad van Beheer<sup>3</sup>, z.d.*). Figuur 3 bevat een overzicht hoeveel honden bij Raad van Beheer geregistreerd staan per rasgroep. Hier is voor gekozen om een indicatie te geven hoeveel honden per rasgroep in Nederland voorkomen.

*Tabel 3. Een overzicht van het aantal bijtincidenten veroorzaakt door een rasgroep in percentages. De 49 rassen die betrokken zijn geweest bij een bijtincident zijn hiervoor onderverdeeld in rasgroepen. Totaal zijn 150 bijtincidenten gemeld in de enquête.*

| Rasgroep                                                     | % totaal aantal bijtincidenten |
|--------------------------------------------------------------|--------------------------------|
| 1. Herdershonden en Veedrijvers                              | 25,3%                          |
| 2. Pinschers en Schnauzers, Molossers, Berg- en Sennenhonden | 10,0%                          |
| 3. Terriërs                                                  | 10,7%                          |
| 4. Dashonden                                                 | 7,3%                           |
| 5. Keeshonden en oertypen                                    | 2,7%                           |
| 6. Lopende honden en Zweethonden                             | 3,3%                           |
| 7. Staande Honden                                            | 1,3%                           |
| 8. Retrievers en Waterhonden                                 | 8,0%                           |
| 9. Gezelschapshonden                                         | 4,0%                           |
| 10. Windhonden                                               | 1,3%                           |
| 11. Sectie Overig                                            | 4,7%                           |
| 12. Kruisingen bekend                                        | 8,0%                           |
| 13. Onbekend                                                 | 13,3%                          |

Gekeken naar de door FCI erkende rasgroepen blijkt dat rasgroep 1 ‘Herdershonden en Veedrijvers’ de meeste bijtincidenten heeft veroorzaakt, gevolgd door rasgroep 3 ‘Terriërs’ en rasgroep 2 ‘Pinschers en Schnauzers, Molossers, Berg- en Sennenhonden’ (tabel 3). De rassen die het meest betrokken zijn geweest bij bijtincidenten zijn (in afnemende volgorde): Herder-achtigen (16,7%),

Teckel (7,3%), de Jack Russel (6,0%) en de Labrador (5,3%). Een overzicht van alle rassen die betrokken zijn geweest bij een bijtincident is weergegeven in bijlage V. Bijlage VII bevat een overzicht van alle rassen betrokken bij een bijtincident en de totale populatie van het ras aan de hand van de verspreide enquête.



*Figuur 3. Aantal honden onderverdeeld in rasgroepen welke gehouden worden in Nederlandse huishoudens volgens Raad van Beheer (Heuzer, 2018)*

### 3.4 Verband tussen bijtincidenten en C-BARQ scores

In deze paragraaf zijn de resultaten weergegeven van de tweede deelvraag “Wat is het verband tussen bijtincidenten en factoren zoals trainbaarheid en gehoorzaamheid, agressie, angst en aandacht en aanhankelijkheid?” Om dit te onderzoeken zijn de C-BARQ scores van honden die hebben gebeten, vergeleken met de controle groep (honden die niet hebben gebeten). Hierdoor kon een correlatiecoëfficiënt gemeten worden.

#### 3.4.1 Trainbaarheid

Volgens dit onderzoek hebben honden die niet hebben gebeten gemiddeld een score van 2,54 voor de C-BARQ gedragstest ( $SD=0,67$ ), terwijl honden die gebeten hebben een gemiddelde score hebben van 2,59 ( $SD=0,75$ ). Honden die gebeten hebben scoren niet significant lager dan honden die niet gebeten hebben ( $p=0,444$ ). Er is nauwelijks een verband waar te nemen tussen de variabelen ( $r=-0,055$ ).

#### 3.4.2 Agressie naar vreemden

Honden die hebben gebeten ( $M=0,81$ ;  $SD=0,90$ ) scoorden gemiddeld hoger op de C-BARQ dan honden die niet gebeten hebben ( $M=0,29$ ;  $SD=0,49$ ). Honden die gebeten hebben zijn significant agressiever naar vreemden dan honden die niet gebeten hebben ( $p=0,000$ ). Uit de analyse blijkt een gemiddeld tot groot verband aanwezig tussen de variabelen ( $r=0,353$ ).

#### 3.4.3 Agressie naar eigenaar

Er kan gesteld worden dat honden die hebben gebeten ( $M=0,40$ ;  $SD=0,50$ ) significant agressiever reageren naar de eigenaar dan honden die niet gebeten hebben ( $M=0,11$ ;  $SD=0,35$ ) ( $p=0,000$ ). Er is een gemiddeld tot groot verband aanwezig ( $r=0,322$ ).

### 3.4.4 Angst

Honden die hebben gebeten ( $M=0,71$ ;  $SD=1,04$ ) scoren gemiddeld hoger dan honden die niet hebben gebeten ( $M=0,26$ ;  $SD=0,49$ ) op de CBAR-Q score voor angst. Er kan gesteld worden dat honden die hebben gebeten significant angstiger zijn dan honden die niet hebben gebeten ( $p=0,000$ ). Verdere analyse duidt een klein tot gemiddeld verband aan tussen de variabelen ( $r=0,287$ ).

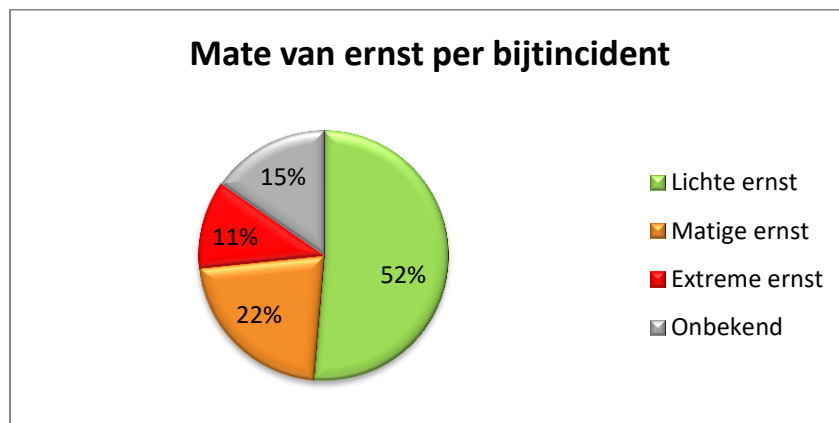
### 3.4.5 Aandacht en aanhankelijkheid

Honden die gebeten hebben ( $M=2,10$ ;  $SD=0,88$ ) scoren niet significant hoger dan honden die niet gebeten hebben ( $M=1,92$ ;  $M=0,80$ ) op het onderdeel 'aandacht en aanhankelijkheid' ( $p=0,162$ ). Er is sprake van een klein verband tussen de variabelen ( $r=0,101$ ).

## 3.5 Ernst van het incident

In deze paragraaf zijn de resultaten weergegeven van de derde deelvraag "Wat is de ernst van de verwondingen van het slachtoffer die tijdens het bijtincident zijn veroorzaakt?"

Aan de respondenten is gevraagd naar de mate van ernst van het incident. Dit was aan te duiden volgens de volgende ordinale schaal: lichte ernst, matige ernst, extreme ernst of onbekend. Van de 150 bijtincidenten was in 77 gevallen sprake van lichte ernst. Er waren 33 gevallen waarbij sprake was van matige ernst en een bezoek aan een huisarts nodig was om de wonden te verzorgen. In 17 gevallen van de bijtincidenten was sprake van extreme ernst met een bezoek aan of verblijf in het ziekenhuis. Van de overige gevallen was de mate van ernst van het incident niet bekend (figuur 4).



*Figuur 4. De mate van ernst van de 150 bijtincidenten die naar voren zijn gekomen uit de enquête*

Verdere analyse naar de 17 gevallen waarbij sprake was van extreme ernst bij het bijtincident bleek 64,7% van de slachtoffers gebeten door een reu, 23,5% door een teef en 11,8% onbekend welk geslacht heeft gebeten. Van de 33 bijtincidenten waarbij er sprake was van matige ernst bij het slachtoffer was 63,3% gebeten door een reu, 21,2% door een teef en overige is onbekend welk geslacht heeft gebeten. Zowel bij matig als extreme ernst liep de hond in de meeste gevallen los (41%) en was de hond tussen de drie en zes jaar oud (42%).

Tabel 4 geeft een overzicht van de zes rassen met de meeste bijtincidenten waarbij matige of extreme ernst is veroorzaakt door het bijtincident. Opvallend is dat de Herder hier twee keer in voorkomt. Een overzicht van alle rassen die matige of extreme ernst hebben veroorzaakt bij het slachtoffer is weergegeven in bijlage VI.

*Tabel 4. Top zes van hondenrassen waarvan het slachtoffer matige of extreme ernst heeft ervaren waarbij een bezoek of verblijf in het ziekenhuis noodzakelijk was.*

| Gebeten ras               | Aantal bijtincidenten | % incidenten met matige of extreme ernst |
|---------------------------|-----------------------|------------------------------------------|
| Jack Russel Terriër       | 5                     | 10%                                      |
| Herder (ongespecificeerd) | 4                     | 8%                                       |
| Golden Retriever          | 3                     | 6%                                       |
| Duitse Herder             | 2                     | 4%                                       |
| Labrador                  | 2                     | 4%                                       |
| Chow Chow                 | 2                     | 4%                                       |

### 3.6 Situatie van het incident

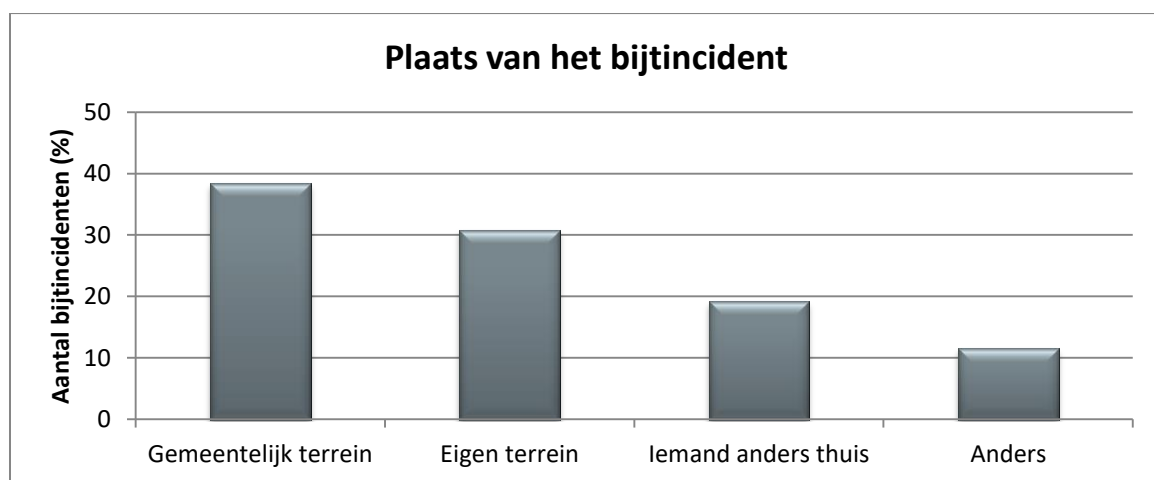
In deze paragraaf zijn de resultaten weergegeven van de eerste deelvraag “In welke situatie (plaats en mogelijke aanleiding tot bijten) heeft het bijtincident plaatsgehad?” Om deze deelvraag te beantwoorden is onderscheid gemaakt tussen de gezagvoerder van de hond op het moment van het incident; de plaats waar het incident heeft plaatsgehad; en de situatie omtrend het incident.

#### 3.6.1 Gezag

Van 116 van de 150 bijtincidenten is bekend onder wiens gezag het incident heeft plaatsgehad. De gevallen waarbij onbekend is wie gezag had over de hond tijdens het incident zijn buiten beschouwing gelaten. In 50% van de 117 incidenten liep de hond los en in de overige gevallen was de hond aangeliind. Een hond onder het gezag van een vrouw (31%) bijt vaker dan onder het gezag van een man (17,9%). In één geval had een kind gezag over de hond, waarbij de hond los liep op straat.

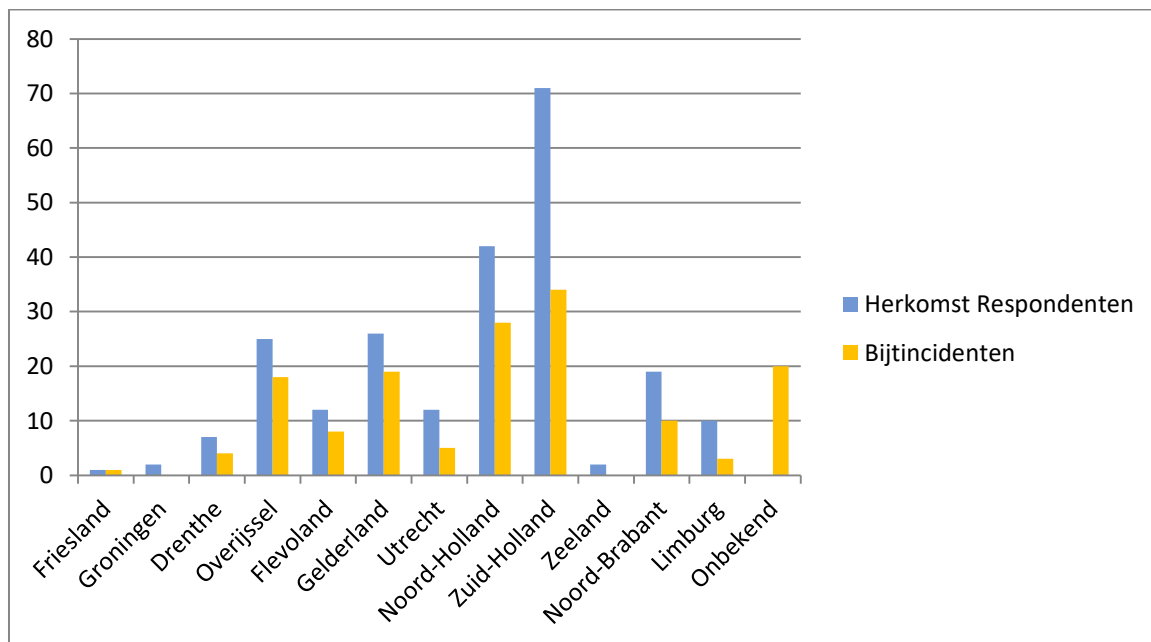
#### 3.6.2 Plaats van het incident

De respondenten is gevraagd waar het incident heeft plaatsgehad. Hierbij kon de respondent aangeven of het incident op eigen terrein is gebeurd, bij iemand anders thuis, op gemeenschappelijk terrein of ergens anders (zoals in een winkel). Van de 150 bijtincidenten is van 146 gevallen vermeld waar het incident heeft plaatsgehad (figuur 5). Uit dit onderzoek is gebleken dat de meeste bijtincidenten op gemeenschappelijk terrein (38,4%) of op eigen terrein (30,8%) hebben plaatsgehad. Er is geen significant verband tussen de plaats van het incident en het gezag van de hond ( $p=0,078$ ).



*Figuur 5. De plek waar de gemelde bijtincidenten van de online uitgezette enquête hebben plaatsgehad. Van de 150 bijtincidenten is van 146 incidenten gemeld waar het incident heeft plaatsgehad. De incidenten waarvan niet vermeld is waar het bijtincident heeft plaatsgehad zijn buiten beschouwing gelaten.*

Tevens heeft de respondent aangegeven in welke provincie het incident heeft plaatsgehad. Het aantal respondenten per provincie heeft een positief verband op het aantal bijtincidenten per provincie ( $p=0,020$ ;  $r=0,635$ ). Echter is de populatie niet van voldoende grootte per provincie om uitspraak te doen in welke provincie de meeste bijtincidenten voorkomen (figuur 6).

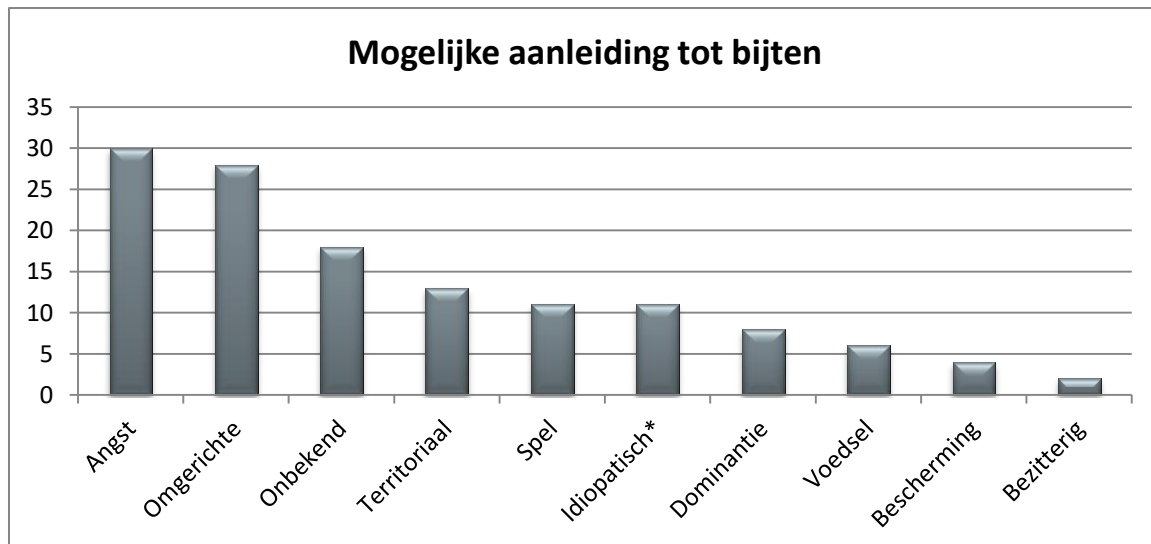


*Figuur 6. Aantal respondenten per provincie (n=229) ten opzichte van aantal bijtincidenten per provincie (n=150). De provincie van de respondent kan afwijken van waar het bijtincident heeft plaatsgehad, indien het incident niet in de directe omgeving gebeurd is.*

### 3.6.3 Situatie incident

De respondenten, die gebeten zijn of waarvan de hond heeft gebeten, hebben de situatie omtrent het bijtincident kort beschreven. Met behulp van eigen kennis en literatuur zijn deze omschrijvingen vervolgens ingedeeld in agressie-categorieën (figuur 7). De meeste bijtincidenten zijn onderverdeeld in de vorm van 'angst agressie' gevolgd door 'omgerichte agressie'. In tien van de 28 gevallen bij omgerichte agressie wilde het slachtoffer vechtende honden uit elkaar halen, waarna de hond vervolgens het slachtoffer beet. In deze gevallen is er sprake van intraspecifieke agressie tussen de vechtende honden, en omgerichte agressie naar het slachtoffer. In de categorie 'onbekend' is de aanleiding van het incident onbekend. In de meeste gevallen viel de hond uit naar het langs lopende slachtoffer. Hierbij is onvoldoende informatie bekend van de situatie omtrent het bijtincident en het gedrag van de hond om de vorm van agressie onder te verdelen in één van de categorieën. Tevens is in 19 gevallen geen omschrijving gegeven van de situatie waarin het bijtincident heeft plaatsgevonden en is verder buiten beschouwing gelaten.

Van de 150 bijtincidenten heeft 72,1% van de slachtoffers aangegeven dat de hond geen agressief gedrag vertoonde voor het bijtincident.



*Figuur 7. De mogelijke aanleiding tot bijten van 131 bijtincidenten. Van 19 van de 150 bijtincidenten was geen omschrijving van de situatie beschreven en is buiten beschouwing gelaten. De gegevens zijn verkregen via de online uitgezette enquête.*

*\* Onder idiopatisch wordt verstaan dat er geen duidelijke aanleiding is tot bijten en de hond vrijwel uit het niets heeft gebeten.*

### 3.7 Bijtincidenten en verband tussen diverse factoren

In deze paragraaf zijn de resultaten weergegeven van de vijfde en tevens laatste deelvraag “Welk verband is er tussen bijtincidenten en factoren zoals het geslacht, de leeftijd en de herkomst van de hond ten opzichte van het ras?” Om hier achter te komen zijn verschillende statistische analyses uitgevoerd en wordt in deze paragraaf per factor beschreven of er sprake is van een verband. Voor de factoren geslacht en leeftijd zijn de bijtende honden vergeleken met de informatie van de controle groep (de niet bijtende honden), waardoor een correlatiecoëfficiënt is gemeten.

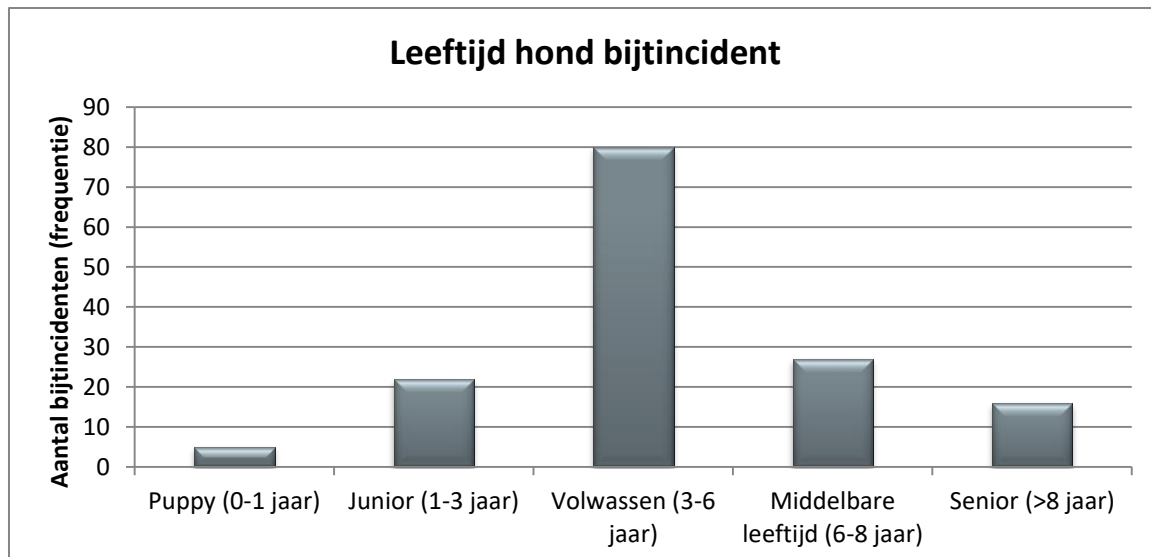
#### 3.7.1 Geslacht

Van de 150 bijtincidenten is van 27 incidenten het geslacht van het gebeten ras onbekend. Van de overige 123 bijtincidenten was het geslacht wel bekend en heeft in 91 gevallen (74%) een reu het bijtincident veroorzaakt. Er kan gesteld worden dat reuen significant ( $p=0,000$ ) vaker betrokken zijn geweest bij een bijtincident dan teven. De correlatiecoëfficiënt ( $r$ ) is 0,228 wat duidt op een zwak verband.

#### 3.7.2 Leeftijd

Respondenten konden aan de hand van de leeftijdsgroepen 1 t/m 5 aangeven hoe oud de hond was op het moment van het bijtincident. Hiervoor gelden de volgende waarden: 1= puppy (0-1 jaar), 2=junior (1-3 jaar), 3=volwassen (3-6 jaar), 4=middelbare leeftijd (6-8 jaar), 5= senior (>8 jaar). Uit het onderzoek is gebleken dat de bijtincidenten zijn veroorzaakt door honden tussen de drie en zes jaar oud (median= groep 3, mode= groep 3). Dit is weergegeven in figuur 8. Tevens is uit de analyse geen significant effect aangetoond tussen de leeftijd en een bijtincident ( $p=0,286$ ). De correlatiecoëfficiënt ( $r$ ) is 0,064 wat duidt op een zeer zwak verband.





*Figuur 8. Het aantal bijtincidenten per leeftijdsgroep (n=150). De gegevens zijn verkregen aan de hand van de online uitgezette enquête. De gegevens zijn zowel van de gebeten respondent (gebeten door eigen hond of de hond van iemand anders) als van de eigenaar van de hond die heeft gebeten.*

### 3.7.3 Herkomst

Van 35 honden die hebben gebeten is de herkomst bekend (figuur 9). De meerderheid van de honden zijn afkomstig van een particulier (40%). De hond is in 28,6% van de bijtincidenten afkomstig van een erkende fokker met stamboom en 8,6% komt uit het asiel. In de overige gevallen is de hond op een andere manier verkregen, bijvoorbeeld via vrienden of familie. Dat de meeste honden afkomstig zijn van een particulier komt overeen met de gegevens uit het rapport “*Feiten en Cijfers Gezelschapsdierensector 2015*” waarbij de meerderheid (60%) van de honden afkomstig is van particulieren (HAS & UU, 2015). Uit de analyse blijkt dat honden van een particulier vaker bijten dan honden met een stamboom van een erkende fokker ( $p=0,009$ ).



*Figuur 9. Overzicht van de herkomst van de honden die een bijtincident hebben veroorzaakt (n=35)*

## 3.8 Hoog-Risico lijst

Om uitspraak te doen of het invoeren van rasspecifieke maatregelen, zoals de Hoog-Risico (HR) Lijst, terecht is, wordt in deze paragraaf een vergelijking gemaakt tussen rassen die wel en niet behoren tot de HR-lijst.

Dertien (8,6%) van de 150 honden die hebben gebeten staan op de HR lijst, waarvan vijf matige of extreme ernst hebben veroorzaakt bij het slachtoffer. Dit komt echter overeen met slechts 10% van alle gevallen waarbij matige of extreme ernst is veroorzaakt bij het slachtoffer (n=50).



Indien enkel wordt gekeken naar rassen waarvan de populatie minimaal tien is, kan gesteld worden dat de top vijf bijtende rassen de Herder, Teckel, Labrador, Duitse Herder en Amerikaanse Stafford zijn (Tabel 5). Van deze rassen staat enkel de Amerikaanse Stafford op de HR-lijst

De resultaten laten een significant positief verband zien tussen hoe vaak een ras voorkomt en hoe vaak een ras bijt ( $p=0,000$ ;  $r=0,993$ ). Tevens laten de resultaten ook een significant positief effect zien hoe vaak een rasgroep voorkomt en hoe vaak een rasgroep bijt ( $p=0,045$ ;  $r=0,642$ ).

*Tabel 5. Top vijf hondenrassen met de meeste bijtincidenten, waarvan de totale (ras)populatie uit de enquête minimaal tien was.*

| Ras                         | Aantal bijtincidenten | Aantal totaal | % t.o.v. populatie ras |
|-----------------------------|-----------------------|---------------|------------------------|
| <b>Herder</b>               | 9                     | 10            | 90%                    |
| <b>Teckel</b>               | 11                    | 14            | 78,6%                  |
| <b>Duitse Herder</b>        | 10                    | 14            | 71,4%                  |
| <b>Labrador</b>             | 8                     | 12            | 66,7%                  |
| <b>Amerikaanse Stafford</b> | 1                     | 18            | 5,6%                   |

Er is aan de respondenten gevraagd of zij het invoeren van maatregelen voor honden op de hoog-risico lijst terecht vonden. Uit dit onderzoek is gebleken dat 66,2% van de respondenten het oneens waren met het invoeren van ras-specifieke maatregelen.

## Hoofdstuk 4. Discussie

De enquête is voornamelijk via social media als Facebook en LinkedIn gedeeld. Facebook is na Whatsapp het tweede grootste social media platform (Veer, Broekee, Hoekstra, Peters, 2018). Ongeveer 11 miljoen Nederlanders maken gebruik van Facebook, waarvan 9,8 miljoen mensen dit ook op hun mobiel gebruiken (Veer et al., 2018; van Eekhout, 2018). De mogelijkheid tot onderzoek via smartphones biedt veel voordelen. Het is namelijk laagdrempelig en het kan onafhankelijk van plaats en tijd uitgevoerd worden (van Dessel, 2011). Van enkele respondenten is feedback ontvangen dat de respondent enkel de eerste vragen over de algemene gegevens van de respondent kon invullen in verband met een systeemfout. Voornamelijk respondenten, die de enquête op de mobiele telefoon wilden invullen, werden hierdoor verhinderd in het invullen van de enquête.

Voor dit onderzoek waren minimaal 400 respondenten nodig voor een betrouwbaarheid van 95% met een foutmarge (F) van 0,05. De respons op de enquête was echter matig. In totaal is de enquête 215 keer ingevuld, waarvan veertien respondenten zowel zelf waren gebeten én had de hond van de respondent iemand anders gebeten. Deze data is handmatig opgesplitst waardoor voor dit onderzoek in totaal 229 respondenten geteld zijn. De lage respons is mogelijk veroorzaakt door de beperkte tijd waarin de enquête beschikbaar is gesteld, namelijk drie weken. Er zijn verschillende instanties in de dierenbranche, zoals de Dierenbescherming, dierenartspraktijken en asiels, benaderd met het verzoek om de enquête te verspreiden. Helaas was hier weinig respons op, waardoor de verspreiding van de enquête beperkt was. De steekproefgrootte van 400 respondenten voor een betrouwbaarheid van 95% met foutmarge van 0,05 is niet gehaald. De gecorrigeerde foutmarge is 0,066. Dit houdt in dat de enquêteresultaten in totaal 6,6% zullen afwijken van de resultaten van de gehele populatie, waardoor het onderzoek minder betrouwbaar is.

Het is tevens gebleken dat de meeste respondenten uit Noord- en Zuid- Holland afkomstig zijn. Dit heeft te maken met de matige verspreiding van de enquête. De enquête is enkel online beschikbaar gesteld op social media. Hierdoor is de enquête met name door vrienden, familie en kennissen daarvan gedeeld. Voor een vervolg onderzoek wordt aanbevolen om flyers met de link van de enquête uit te delen aan relevante partijen over alle provincies om op de balie tentoon te stellen. Tevens wordt aanbevolen om op willekeurige, drukbezochte, plekken per provincie de flyers uit te delen.

Nu volgt een kritische reflectie per deelvraag.

### 4.1 Rassen betrokken bij een incident

Door middel van analyses van de enquêteresultaten is gebleken dat Herder-achtigen (Duitse, Mechelse en ongespecificeerde herders) het meeste betrokken zijn geweest bij een bijtincident. Dit kan onder andere verklaard worden met het feit dat de (Duitse) Herder het twee na populairste hondenras is in Nederland (HAS & UU, 2015). Hierdoor neemt de kans dat een Herder bijt toe. Tevens zullen slachtoffers van bijtincidenten mogelijk sneller populaire hondenrassen herkennen, zoals de Herder, dan een minder voorkomend of minder bekend ras. Echter is vanuit de statistische analyse gebleken dat er wel een positief verband is ten opzichte van hoe vaak een ras voorkomt en hoe vaak een ras bijt ( $p=0,000$ ;  $r=0,993$ ). Of een specifiek ras significant vaker bijt, is geen uitspraak over te maken, gezien er van een bepaald ras een veel groter aantal participanten waren dan van een ander ras. Hierdoor zijn de rassen onderverdeeld in rasgroepen volgens de FCI, waarbij geconstateerd is dat rasgroep 1 'Herdershonden en Veedrijvers' de meeste bijtincidenten hebben veroorzaakt.



Uit de literatuur bleken Teckels, Chihuahua's en Jack Russel Terriërs het hoogste serieuze agressie percentage tegeven over de mens te hebben (*Sherman et al., 1996*). De resultaten uit dit onderzoek komen in zekere zin overeen met de literatuur. De Teckel staat na de Herderachtigen op de tweede plek van de hondenrassen met de meeste bijtincidenten, gevolgd door de Jack Russel op de derde plek en de Chihuahua op de negende plek.

Verder blijkt dat er relatief weinig incidenten zijn geweest met hondenrassen gemeld op de HR- lijst. In slechts 8,6% van de 150 bijtincidenten was een dergelijk hondenras betrokken. In slechts 10% van de 50 gevallen, waarbij matige of extreme ernst is veroorzaakt bij het slachtoffer, was een ras op de HR-lijst betrokken. De Herder en de Golden Retriever hebben de meeste bijtincidenten veroorzaakt met extreme ernst als gevolg. De Herder heeft in totaal voor 14% matige of extreme ernst veroorzaakt, gevolgd door de Jack Russel met 10% en de Golden Retriever met 6%. Uit deze gegevens blijkt dat honden op de HR-lijst geen ernstiger letsel brengen aan het slachtoffer dan andere (populaire) hondenrassen. Dit komt overeen met de literatuur (*Commissie van Wijzen, 2008*). Een mogelijke invloed hierop is echter dat eigenaren van een HR-hond momenteel meer beschermend zijn over deze rassen vanwege de opkomst van rasspecifieke maatregelen. Het invullen van de enquête zou voor hen betekenen dat de vooroordelen van deze rassen bevestigd zou worden. Een ander mogelijke invloed kan zijn dat eigenaren van de HR-honden wel meewerken aan de gedragstest, maar niet vermelden dat de hond een bijtincident heeft veroorzaakt. Deze vermoedens kunnen echter niet worden bevestigd met een bron.

In Nederland wil men rasspecifieke maatregelen treffen om het aantal bijtincidenten te verminderen. Uit het onderzoek is gebleken dat 66,2% van de respondenten het oneens was met het instellen van rasspecifieke maatregelen. Meer dan de helft van de respondenten denkt dat het instellen van een verplichte cursus voor alle honden meer effect zal hebben om het aantal bijtincidenten te verminderen. Ook zou educatie en voorlichting een oplossing kunnen zijn voor het probleem. Respondenten die vóór het instellen van rasspecifieke maatregelen zijn gaven als voornaamste maatregel aan dat desbetreffende hondenrassen een muilkorf moeten dragen en aangeliind moeten worden. Ook zouden deze rassen verboden moeten worden of alleen via een erkende fokker gefokt mogen worden (met stamboom).

Het instellen van deze rasspecifieke maatregelen heeft in meerdere landen nog niet geleid tot een vermindering van het aantal bijtincidenten. Australië hanteerde een verbod op import van de volgende 'gevaarlijke rassen': Pitbull Terriër, American Pitbull Terrier, Japanse Tosa, Dogo Argentino en de Fila Brazileros. Het verbod heeft niet geleid tot een daling van het aantal bijtincidenten (*Watson, 2003*). In Denver is een strenge *Breed Specific Legislation* (BSL) van toepassing, waarbij het type Pitbull verboden is. Tussen 1990 en 2009 is er een vermindering opmerkelijk in het aantal bijtincidenten, waarbij 5286 Pitbulls in beslag zijn genomen en 3497 Pitbulls geëuthanaseerd zijn. Dit betekent echter niet dat BSL gewerkt heeft om het aantal bijtincidenten te doen afnemen. Ten eerste werden Pitbulls vaak als synoniem gebruikt voor elke hond die hyper-, agressief en gevaarlijk is. Ten tweede kan gediscussieerd worden of de afname veroorzaakt is door de BSL of door de algemene strenge regels die opgesteld zijn. Tevens beschrijven ambtenaren van de dierlijke controle deze daling als betere handhaving van Denver's niet- ras specifieke wetten en provinciebrede inspanning door het steriliseren en castreren van de honden (*Maher, 2009*). Ook in Nederland is al eerder gebleken dat rasspecifieke maatregelen niet werken, na het invoeren van de RAD (*Cornelissen & Hopster, 2009*). Ten slotte worden bijtincidenten van hond op mens in Nederland niet geregistreerd.

Hierdoor is er onvoldoende data aanwezig om te bepalen of specifieke rassen vaker bijten en of er werkelijk ernstiger letsel wordt veroorzaakt ten opzichte van andere rassen.

De meeste factoren die bijdragen aan het verlagen van het aantal bijtincidenten zijn gerelateerd aan de verantwoordelijkheden die uitgeoefend worden door hondeneigenaren (*Sacks et al, 1996*). Rasspecifieke maatregelen leggen de schuld bij de honden in plaats van bij de hondenbezitters. Agressie kan namelijk bij alle hondenrassen voorkomen. Goede socialisatie en gehoorzaamheid zijn belangrijke aspecten om een bijtincident te voorkomen.

## 4.2 C-BARQ scores

Uit analyse blijken de factoren 'agressie naar vreemden', 'agressie naar eigenaar' en 'angst' een significant verband te hebben met een bijtincident. Voor deze factoren geldt een negatief effect op een bijtincident. Hoe meer agressie naar vreemden of eigenaar en hoe meer angst, hoe meer bijtincidenten zij veroorzaken. In tegenstelling tot de verwachtingen blijken de factoren 'trainbaarheid' en 'aandacht en aanhankelijkheid' geen significant verband te hebben met een bijtincident. Dit in tegenstelling tot de literatuur waaruit blijkt dat niet getrainde honden meer agressie vertonen naar bekende mensen (*Ingram et al, 2010*). Honden, die als puppy goed gesocialiseerd worden, vertonen minder ongewenst gedrag naar vreemden (*Blackwell, 2008*). Tevens blijkt dat honden die op latere leeftijd puppsocialisatie of andere cursussen hebben gevolgd minder probleemgedrag vertonen, waaronder minder agressie (*Thompson et al, 2010*). Ook honden met een hogere aandacht en aanhankelijkheid zouden volgens de literatuur meer last hebben van verlatingsangst. Hoge verlatingsangst heeft ongewenst (agressief) gedrag als gevolg (*Appleby & Pluijmakers, 2004*). Om meer uitspraak te doen, of honden die slechter getraind zijn en/of aanhankelijker zijn vaker bijtenincidenten veroorzaken, zal meer onderzoek gedaan moeten worden.

## 4.3 Ernst

Respondenten hebben aangegeven of er sprake was van lichte, matige of extreme ernst naar aanleiding van het incident. Hierbij hebben niet alle respondenten aangegeven wat de ernst was van het incident. Tevens was er geen mogelijkheid voor de respondent om aan te geven waar op het lichaam letsel is veroorzaakt en een beschrijving hiervan. Voor een vervolg onderzoek wordt aangeraden om dieper in te gaan op de ernst van het incident. Namelijk waar op het lichaam is letsel veroorzaakt, moest de wond gehecht worden, was antibiotica voorgeschreven, en bijvoorbeeld hoe lang duurde het voordat het letsel weer hersteld was. Door op deze vragen antwoorden te krijgen kan een beter beeld geschetst worden van de ernst omtrent het incident.

## 4.4 Situatie

Kinderen jonger dan tien jaar vallen volgens eerder onderzoek onder de grootste risico-groep voor bijtincidenten (*Schalamon et al., 2006; Cornelissen & Hopster, 2008*). Kinderen worden met name in het gezicht gebeten en volwassenen in de armen en benen (*Commissie van Wijzen, 2008; Bernardo et al., 2000*). Echter is dit niet te herleiden uit de resultaten van de online uitgezette enquête, waaruit blijkt dat voornamelijk volwassenen (80,32%) het slachtoffer waren. In 16,5% van de bijtincidenten was een kind het slachtoffer en in 3,19% waren zowel kinderen als volwassenen het slachtoffer. Dit verschil kan te maken hebben met het online verspreiden van de enquête, waarbij (kleine) kinderen niet of minder in staat zijn om deze in te vullen. De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 36,7 jaar, waaruit blijkt dat met name volwassenen de enquête hebben ingevuld. De situaties waarbij kinderen het slachtoffer waren zijn ingevuld door respondenten waarvan de ouder/voogd de



enquête namens het kind hebben ingevuld, waarbij de respondent op jonge leeftijd is gebeten, óf waarvan de hond van de respondent een kind heeft gebeten.

Tevens zijn de resultaten voor leeftijd als volgt verwerkt: kinderen jonger dan zestien jaar zijn ingedeeld onder de groep 'kinderen', terwijl oudere slachtoffers zijn ingedeeld onder de groep 'volwassenen'. Deze indeling is gemaakt omdat niet altijd even duidelijk beschreven stond wat de leeftijd van het slachtoffer was op het moment van het incident. In een vervolgonderzoek wordt aangeraden om te onderzoeken of er een verband is tussen leeftijd, ernst van het incident en de plaats op het lichaam waar gebeten is. Hierbij wordt aanbevolen om meer informatie te verzamelen inzake de medische behandeling die het slachtoffer heeft gehad.

Uit het onderzoek is gebleken dat bij de meeste bijtincidenten het slachtoffer een vrouw was (55,32%). In 8,51% van de incidenten was een man het slachtoffer en in de overige gevallen is het geslacht van het slachtoffer onbekend. Dat meer vrouwen gebeten zijn volgens het onderzoek kan ook een samenhang hebben met het aantal vrouwelijke respondenten (87,3%), waardoor een scheve verhouding is ontstaan. Dit kan te wijten zijn aan het feit dat vrouwen in verhouding minder werken dan mannen en vooral deeltijd aan het werk zijn (Julen, 2018). Hierdoor is de vrouw vaak (overdag) meer thuis, waardoor de hond vaker door de vrouw wordt uitgelaten. Hiermee is de kans op een bijtincident bij vrouwen groter.

Het indelen van mogelijke aanleiding tot bijten van honden in diverse categorieën is gedaan op basis van opgedane kennis tijdens de opleiding, ervaring in het werken met honden en literatuurbeschrijvingen. Aan de hand van de omschrijving van de respondent betreffende hoe het incident heeft plaatsgenomen is een zo goed mogelijke schatting gemaakt vanuit welke motivatie de hond heeft gebeten. Echter blijft dit een interpretatie van de verkregen informatie. Respondenten hebben voornamelijk korte omschrijvingen gegeven van het incident. Om meer informatie te verkrijgen betreffende de lichaamstaal van de hond voor het bijten is gevraagd of de hond agressief gedrag vertoonde vóór het bijtincident. In de meerderheid van de gevallen (72,1%) is aangegeven dat de hond geen agressief gedrag vertoonde voor het bijten. Bij de vraag zijn voorbeelden gegeven van agressief gedrag, namelijk happen, grommen en tanden laten zien. Echter zijn er meer houdingen van de hond die agressief gedrag kunnen aantonen. Vanuit de literatuur blijkt dat kinderen en volwassenen vaak beperkte kennis hebben van gedragingen van de hond en de factoren die het risico op een bijtincident verhogen (Reisner & Shofer, 2008). Hieruit blijkt dat respondenten mogelijk de waarschuwingssignalen van de hond niet herkennen, waardoor er geen agressief gedrag van de hond opgemerkt is. Voor een meer betrouwbare beoordeling dienen meer gegevens ingezameld te worden omtrent het incident. Hierbij is een goede beschrijving nodig van de lichaamshouding van de hond om beter te analyseren wat de aanleiding was tot bijten. In het vervolg wordt aangeraden om meerdere waarschuwingssignalen van agressie als keuze te geven aan de respondent om te onderzoeken of de hond agressief gedrag vertoonde vóór het bijtincident. Overigens wordt aanbevolen te onderzoeken of een slachtoffer in staat is om agressief gedrag van de hond te herkennen, door middel van filmfragmenten en foto's.

#### 4.5. Diverse factoren

Er is onderzocht of factoren zoals leeftijd, geslacht en herkomst van de hond invloed hebben op een bijtincident.



Het schatten van een leeftijd van een hond is het meest effectief indien wordt gekeken naar het gebit van de hond (*Burns & Renda-Francis, 2014; The Humane Society of the United States, 1996*). Gezien dit geen realistisch beeld is voor een slachtoffer om op deze wijze de leeftijd van de hond te bepalen is gekozen de leeftijden in te delen in groepen. De leeftijdsgroepen waren als volgt ingedeeld: puppy (0-1 jaar), junior (1-3 jaar), volwassen (3-6 jaar), middelbare leeftijd (6-8 jaar) en senior (>8 jaar). Het indelen van de leeftijdsgroepen blijkt echter onderling oneven verdeeld te zijn aangezien de sprong tussen de groepen niet gelijk is. In een vervolgonderzoek wordt aanbevolen leeftijdsgroepen in te delen met gelijke sprongen. De meeste probleemgedragingen, welke kunnen bijdragen aan agressief gedrag, worden vanuit de literatuur veroorzaakt door honden met een gemiddelde leeftijd van 3,4 jaar (*Wright & Nesselrote, 1987*). De bevindingen van dit onderzoek komen overeen met de literatuur, waarbij uit de analyse is gebleken dat honden tussen de drie en zes jaar oud de meeste bijtincidenten hebben veroorzaakt.

Het is gebleken dat 74% van de bijtincidenten veroorzaakt worden door reuen, en dat reuen significant ( $p=0,000$ ) vaker bijten dan teven. Dit komt overeen met de literatuur, waaruit blijkt dat reuen meer agressie vertonen dan teven (*Aloff, 2002; Borchelt, 1983*). Voornamelijk niet gecastreerde reuen zouden vaker agressief gedrag vertonen (*Aloff, 2002*). In dit onderzoek is niet meegenomen of de gebeten reuen gecastreerd waren of niet. De invloed van het castreren van reuen op het gedrag en het agressieniveau valt onder een ander onderzoek. Dit is mogelijk een vervolgonderzoek.

Uit analyse blijkt dat honden van een particulier significant vaker bijten dan honden met een stamboom van een erkende fokker. Dit is mogelijk te verklaren doordat er selectie plaats vindt bij het fokken van honden met een stamboom van een erkende fokker. Hierbij wordt onder andere geselecteerd op het gedrag en uiterlijke kenmerken van de hond. Honden die ongewenst gedrag vertonen, waaronder agressie, zal niet mee gefokt worden. Tevens zijn honden afkomstig van een particulier in veel gevallen afkomstig van het asiel of beschikbaar gesteld via marktplaats. Dieren uit het asiel zijn in veel gevallen afgestaan in verband met gedragsproblemen, waardoor het risico op een bijtincident toeneemt. Deze gedragsproblemen kunnen onder andere afkomstig zijn van dominantie, slechte socialisatie en verkeerde opvoeding.



## Hoofdstuk 5. Conclusie en aanbevelingen

In dit onderzoek is gezocht naar een antwoord op de vraag: ‘Welke factoren beïnvloeden het aantal en de ernst van de bijtincidenten in Nederland en is het invoeren van rasspecifieke maatregelen zoals de Hoog-Risico-lijst terecht?’ Het onderzoek bestond uit een online verspreide enquête. Om antwoord te geven op de hoofdvraag zal eerst antwoord gegeven worden op alle deelvragen.

### 1. *Welke hondenrassen veroorzaken de meeste bijtincidenten in Nederland?*

Uit het onderzoek is gebleken dat van de meerderheid van de honden het ras onbekend is of sprake is van een kruising. Indien specifiek wordt gekeken naar een bekend ras hebben de Herderachtigen, Teckel, Jack Russel en de Labrador de meeste bijtincidenten veroorzaakt. Indien onderscheid wordt gemaakt tussen de door FCI erkende rasgroepen blijkt dat rasgroep 1 ‘Herdershonden en Veedrijvers’ de meeste incidenten veroorzaakt hebben, gevolgd door rasgroep 3 ‘Terriërs’ en rasgroep 2 ‘Pinchers en Schnauzers, Molossers, Bergen Sennenhonden’. Echter om te onderzoeken of een ras significant vaker bijt ten opzichte van andere rassen zal een grotere populatie rashonden nodig zijn, waarbij van elke ras ongeveer evenveel honden meedoen in het onderzoek.

### 2. *Wat is het verband tussen bijtincidenten en factoren zoals training en gehoorzaamheid, agressie, angst en aandacht en aanhankelijkheid?*

Er kan gesteld worden dat een hoge score op de C-BARQ test op de gedragskenmerken ‘agressie naar vreemden’, ‘agressie naar eigenaar’ en ‘angst’ een significant verband hebben met een bijtincident. De factoren ‘trainbaarheid’, en ‘aandacht en aanhankelijk’ hebben geen effect op een bijtincident.

### 3. *Wat is de ernst van de verwondingen van het slachtoffer die tijdens het bijtincident zijn veroorzaakt?*

Van de 150 bijtincidenten was in 77 gevallen sprake van lichte ernst. In 33 gevallen was er sprake van matige ernst en was een bezoek aan de huisarts nodig en in 17 gevallen was er sprake van extreme ernst met een bezoek aan of verblijf in het ziekenhuis. Reuen waren in meer dan 60% van de gevallen verantwoordelijk voor het veroorzaken van ernstig letsel bij het slachtoffer. In de meeste gevallen liep de hond los en was de hond tussen de drie en zes jaar oud. De rassen die voornamelijk ernstig letsel hebben veroorzaakt bij een bijtincident waren de Jack Russel Terrier, Herder en Golden Retriever. Bij slechts tien procent van alle incidenten met matige of extreme ernst was een HR hond betrokken.

### 4. *In welke situatie (plaats en mogelijke aanleiding tot bijten) heeft het bijtincident plaatsgenomen?*

Loslopende honden vormden het grootste risico op het veroorzaken van een bijtincident. Bijtincidenten vinden voornamelijk plaats op gemeenschappelijk terrein of op eigen terrein. Er is geen significant verband aangetoond tussen de plaats van het incident en gezagvoerder van de hond. De meeste bijtincidenten zijn beschreven als ‘angst agressie’ of ‘omgerichte agressie’.

### 5. *Welk verband is er tussen bijtincidenten en factoren zoals het geslacht, de leeftijd en de herkomst van de hond ten opzichte van het ras?*





Er kan gesteld worden dat reuen significant vaker betrokken zijn bij een bijtincident dan teven. De meeste bijtincidenten zijn veroorzaakt door honden tussen de drie en zes jaar oud. Er is echter geen significant effect aangetoond tussen de leeftijd van de hond en een bijtincident. Honden die afkomstig zijn van een particulier bijten vaker dan honden met een stamboom van een erkende fokker.

Het antwoord op de hoofdvraag is als volgt. Aan de hand van berichten in het nieuws is de veronderstelling gemaakt dat hondenrassen vermeld op de Hoog-Risico-lijst meer bijtincidenten veroorzaken van hond op mens dan andere rassen. Hondenrassen op de Hoog-Risico-lijst zouden een groter risico hebben op het veroorzaken van bijtschade. Om deze reden wordt verwacht dat zogenoemde HR-honden vaker een ernstig bijtincident veroorzaken dan andere rassen. Echter is op basis van dit onderzoek niet gebleken dat HR-honden vaker bijten dan andere hondenrassen of ernstiger letsel veroorzaken bij het slachtoffer. Slechts tien procent van alle incidenten met matige of extreme ernst zijn veroorzaakt door HR-honden. Uit dit onderzoek is gebleken dat de meeste bijtincidenten met matige of extreme ernst zijn veroorzaakt door Herders, gevolgd door de Teckel en Labrador. Overigens is er een positief significant verband met het aantal bijtincidenten en hoe vaak een ras óf rasgroep voorkomt.

Factoren die invloed hebben op het aantal en ernst van de bijtincidenten van hond op mens zijn:

- Het geslacht van de hond: reuen vormen een groter risico om te bijten dan teven. Of gecastreerde reuen minder risico vormen op agressief gedrag zal verder onderzocht moeten worden.
- De plaats: een loslopende hond op gemeentelijk terrein vormt een groter risico voor de veiligheid van de mens.
- Opvoeding: Honden met een hogere C-BARQ score voor 'agressie naar vreemden', 'agressie naar eigenaar' en 'angst' hebben een hoger risico om te bijten. Hierdoor zijn socialisatie en gehoorzaamheid belangrijke factoren om een bijtincident te voorkomen.
- Herkennen van agressief gedrag: In de meerderheid van de gevallen vertoonde de hond geen agressief gedrag volgens de eigenaar.

Het invoeren van rasspecifieke maatregelen blijkt uit eerdere onderzoeken niet te leiden tot een vermindering in het aantal bijtincidenten. Hierdoor wordt aanbevolen om andere maatregelen te nemen om het aantal bijtincidenten te verminderen, namelijk:

- Op korte termijn is verder onderzoek naar de invloed van castratie op reuen is noodzakelijk. Indien gecastreerde reuen werkelijk minder risico heeft op het uiten van agressief gedrag wordt aanbevolen een castratie-plicht in te voeren voor honden waar niet mee wordt gefokt, en voor honden die al eerder agressief gedrag hebben vertoond.
- Om het aantal bijtincidenten op gemeentelijk terrein te verminderen is op korte termijn een loslooperverbod op gemeentelijk niveau een aanbeveling.
- Opvoeding speelt een cruciale rol bij de socialisatie en gehoorzaamheid van een hond. Aanbevolen wordt om op korte termijn alle hondenbezitters te verplichten een puppycursus of socialisatiecursus te laten volgen met de hond.
- Informatie verstrekken voor de hondenbezitters is tevens erg belangrijk. Gezien de meerderheid van de slachtoffers hebben aangegeven geen agressief gedrag opgemerkt te



hebben bij de hond, is het belangrijk dat hier op korte termijn meer aandacht aan wordt besteed.

- Om een beter beeld te krijgen van het aantal bijtincidenten in Nederland en de slachtoffers is op langere termijn een registratiebeleid noodzakelijk. Hiermee wordt bedoeld dat een landelijke database ontwikkeld moet worden waar bijtincidenten gemeld moeten worden. Hierdoor kan op langere termijn bepaald worden of de maatregelen effect hebben en of het instellen van andere maatregelen noodzakelijk is.

Dit onderzoek draagt bij om overzichtelijk te maken welke hondenrassen de meeste bijtincidenten veroorzaken met ernstig letsel als gevolg. Uit dit onderzoek is gebleken dat de Hoog-Risico-lijst niet overeenkomt met de werkelijke rassen die vaker dan gemiddeld bijten en ernstig letsel tot gevolg hebben. Echter is de foutmarge van dit onderzoek 6,6%, waardoor de antwoorden sterker afwijken van de resultaten van de gehele populatie. Om een beter beeld te verkrijgen van het aantal bijtincidenten, de ernst en de rassen die daadwerkelijk het meest betrokken zijn bij een bijtincident is meer onderzoek noodzakelijk. Er moet dieper worden ingegaan op de benodigde medische behandeling na een bijtincident en op welke plek op het lichaam is gebeten. Overigens wordt aanbevolen te onderzoeken of een slachtoffer in staat is om agressief gedrag van de hond te herkennen, door middel van filmfragmenten en foto's.

## Literatuurlijst

- Aloff, B. (2002). Aggression in Dogs; Practical Management Prevention & Behavior Modifications. Geraadpleegd op 8 augustus 2018. Van [https://books.google.nl/books?id=rVvZK\\_xNEC&printsec=frontcover&dq=canine+aggression+bite&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjLj7PosObcAhWhNOWKHUOXBLgQ6AEINzAD#v=onepage&q&f=false](https://books.google.nl/books?id=rVvZK_xNEC&printsec=frontcover&dq=canine+aggression+bite&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjLj7PosObcAhWhNOWKHUOXBLgQ6AEINzAD#v=onepage&q&f=false)
- Appleby, D. & Pluimakers, J. (2004). Separation anxiety in dogs: The function of homeostasis in its development and treatment. *Clinical Techniques in Small Animal Practice*. 19(4). 205-215.
- Baarda, B. (2014). *Dit is onderzoek!* Groningen/Houten: Noordhoff Uitgever
- Bakker, A. (2018, 5 februari). *Kabinet schrappt verplichte opvoedcursus risicohond*. Geraadpleegd op 9 april 2018. Van <https://www.telegraaf.nl/nieuws/1630521/kabinet-schrappt-verplichte-opvoedcursus-risicohond>
- Beaver, B. (1983). Clinical classification of canine aggression. *Applied Animal Ethology*, 35-43.
- Bernardo, L.M., Gardner, M.J., O'Connor, J. & Amon, A. (2000). Dog Bites in Children Treated in a Pediatric Emergency Department. *Journal for Specialists in Pediatric Nursing*. 5(2). 87-95. doi: 10.1111/j.1744-6155.2000.tb00090.x
- Blackwell, E.J., Twells, C., Seawright, A., Casey, R.A. (2008). The relationship between training methods and the occurrence of behavior problems, as reported by owners in a population of domestic dogs. *Journal of Veterinary Behavior*. 3(5). 207-217.
- Bokkum, M. van (2016, 3 augustus). *Hoe vaak ze bijten weten we niet*. Geraadpleegd op 2 december 2017. Van <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/08/03/hoe-vaak-ze-bijten-weten-we-niet-3505283-a1514616>
- Borchelt, P.L. (1983). Aggressive behavior of dogs kept as companion animals: classification and influence of sex, reproductive status and breed. *Applied Animal Ethology*, 45-61.
- Burns, K. & Renda-Francis, L. (2014). Chapter 9; History taking and physical exams. C.M. Kahn (Red), *Textbook for the Veterinary Assistant* (pp. 61). Geraadpleegd op 8 augustus 2018, van <https://books.google.nl/books?id=eE2lvM10IX4C&pg=PA87&dq=determining+dog+age+dental&hl=nl&sa=X&ved=0ahUKEwiq6uGUhObcAhWH-6QKHUWGCTUQ6AEIKDAA#v=onepage&q=determining%20dog%20age%20dental&f=false>
- CBS (2017, 6 november). *Huishoudens; samenstelling, grootte, regio, 1 januari*. Geraadpleegd op 6 april 2018. Van [http://statline.cbs.nl/statweb/publication/?vw=t&dm=slnl&pa=71486ned&d1=0-2,23-26&d2=0&d3=0,5-16&d4=\(I-1\)-I&hd=090402-0910&hdr=t,g3&stb=g1,g2](http://statline.cbs.nl/statweb/publication/?vw=t&dm=slnl&pa=71486ned&d1=0-2,23-26&d2=0&d3=0,5-16&d4=(I-1)-I&hd=090402-0910&hdr=t,g3&stb=g1,g2)
- Commissie van Advies Agressief Gedrag bij Honden (1988). *Agressief gedrag bij honden; voorstellen voor maatregelen*. Geraadpleegd op 28 november 2017. Van <http://edepot.wur.nl/158965>
- Commissie van Wijzen (2008, 8 mei). *Hondenbeten in perspectief – Een evaluatie van de RAD en aanbevelingen voor het terugdringen van bijtincidenten*. Geraadpleegd op 28 november 2017. Van <http://edepot.wur.nl/118572>

Coopman, F., Struelens, E., Audenaert, K., Ödberg, F.O., Peremans, K., Jacobs, K., Haegeman, A., Peelman, L., Van Zeveren, A., Van Bree, H., Dierckx, K., Verschooten, F. (2001). Agressie bij de hond (*Canis familiaris*); problemen verbonden met de genetische evaluatie. *Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift*, 70(6), 459-474. Geraadpleegd op 22 april 2018. Van [https://www.researchgate.net/publication/288606087\\_Agressie\\_bij\\_de\\_hond\\_Canis\\_Familiaris\\_Problemen\\_verbonden\\_met\\_de\\_genetische\\_evaluatie](https://www.researchgate.net/publication/288606087_Agressie_bij_de_hond_Canis_Familiaris_Problemen_verbonden_met_de_genetische_evaluatie)

Cornelissen, J.M.R. & Hopster, H. (2009). Dog bites in the Netherlands: A study of victims, injuries, circumstances and aggressors to support evaluation of breed specific legislation. *The Veterinary Journal* 2010(186), 292-298.

Duffy, D.L., Hsu, Y., & Serpell, J.A. (2008, 1 december). Breed differences in canine aggression. *Applied Animal Behaviour Science*, 441-460.

Hartholt, S. (2016, 5 augustus). *Gemeenten krijgen protocol bijtende honden*. Geraadpleegd op 2 december 2017. Van <http://www.binnenlandsbestuur.nl/bestuur-en-organisatie/nieuws/gemeenten-krijgen-protocol-bijtende-honden.9545397.lynkx>

HAS & UU (2015). *Feiten & cijfers gezelschapsdierensector 2015*. 's Gravenhage: het Ministerie van Economische Zaken.

Heuzer, A. (2018, 28 januari). *Aantal ingeschreven rashonde bereikt dieptepunt in 2017*. Geraadpleegd op 6 augustus 2018. Van: <https://dogzine.nl/nl/nieuwsartikelen/aantal-ingeschreven-rashonden-bereikt-dieptepunt-2017>

Horwitz, D. & Landsberg, G. (2012). *Dog Behavior Problems – Aggression Diagnosis and Overview*. Geraadpleegd op 30 oktober 2018. Van: <https://vcahospitals.com/know-your-pet/dog-behavior-problems-aggression-diagnosis-and-overview>

Hsu, Y., & Serpell, J. (2003). Development and validation of questionnaire for measuring behavior and temperament traits in pet dogs. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 1293-1300.

Ingram, A., Jones, P., Heath, S.E. (2010). Study into the effects of attendance at formal training on the presentation of aggression-related behavior problems in dogs in a referred population. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*, 5(1), 30-31

Julen, J. (2018, 22 januari). *Vrouwen werken uit gewoonte in deeltijd*. Geraadpleegd op 10 augustus 2018. Van: <https://www.trouw.nl/home/vrouwen-werken-uit-gewoonte-in-deeltijd~ab87f2de/>

Klausz, B., Kis, A., Persa, E., Miklósi, A. & Gácsi, M. (2014). A quick assessment tool for human-director aggression in pet dogs. *Aggressive Behavior*, 40(2), 178-188. doi: 10.1002/ab.21501

Maher, J.J. (2009). *3,497 dead dogs and other numbers from Denver's pit bull ban*. Geraadpleegd op 30 oktober 2018. Van: <https://www.westword.com/news/3-497-dead-dogs-and-other-numbers-from-denvers-pit-bull-ban-5834767>

Mertens, P.A. (2002). Canine aggression. In: Horwitz, D., Mills, D., Heath, S. (Eds.), *BSAVA Manual of Canine and Feline behavioural medicine* (pp. 195-215), Quedgeley: Gloucester.

Moyer K.E. (1968). Kinds of aggression and their physiological basis. *Communications Behavioural Biology A*, 2(2), 65-87.

Nagasawa, M., Tsujimura, A., Tateishi, K., Mogi, K., Otha, M., Serpell, J.A., et al. (2011). Assessment of the Factorial Structures of the C-BARQ in Japan. *Journal of Veterinary Medical Science*, 869-875.

Noordanus, S. (2017). *Bijtincidenten van hond op mens in provincie Utrecht* (Afstudeerwerkstuk). Diergezondheid en management, Aeres Hogeschool Dronten, Dronten.

Planta, J.U.D & De Meester, R.H.W.M. (2007). Validity of the socially acceptable behavior (SAB) test as a measure of aggression in dogs towards non-familiar humans. *Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift*. 76, 359-368.

Raad van Beheer<sup>1</sup> (z.d.). *Hondenbeten*. Geraadpleegd op 29 november 2017. Van <https://www.houdenvanhonden.nl/kinderen-en-je-hond/hondenbeten/>

Raad van Beheer<sup>2</sup> (z.d.). *Fokken en gedrag*. Geraadpleegd op 29 november 2017. Van <https://www.houdenvanhonden.nl/fokken-met-je-hond/fokken-en-gedrag/>

Raad van Beheer<sup>3</sup> (z.d.). *Rashonden*. Geraadpleegd op 6 augustus 2018. Van <https://www.houdenvanhonden.nl/kopen-verzorgen-en-opvoeden-van-je-hond/stamboom-en-registratie-van-je-hond/rashonden/>

Raad voor Dieraangelegenheden (2017, mei). *Bijlage 3 Lijst met hoog-risico honden*. Geraadpleegd op 27 mei 2018, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/05/17/lijst-met-hoog-risico-honden>

Reisner, I.R. & Shofer, F.S. (2008). Effects of gender and parental status on knowledge and attitudes of dog owners regarding dog aggression toward children. *Journal of the American Veterinary Medical Association*. 233(9). P1412-1419.

Rijksoverheid<sup>1</sup> (z.d.). *Hoog risico honden*. Geraadpleegd op 4 december 2017. Van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/hoog-risico-honden>

Rijksoverheid<sup>2</sup> (z.d.). *Aanpak hoog risico honden*. Geraadpleegd op 4 december 2017. Van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/hoog-risico-honden/aanpak-hoog-risico-honden>

RTV Utrecht (2018, 5 februari). *Baasje met risicohond hoeft niet verplicht op cursus*. Geraadpleegd op 9 april 2018. Van <https://www.rtvutrecht.nl/nieuws/1723800/baasje-met-risicohond-hoeft-niet-verplicht-op-cursus.html>

Sacks J.J., Lockwood R., Hornreich J., Sattin R.W, ( 1996) Fatal dog attacks, 1989-1994. *US National Library of Medicine National Institutes of Health*, 6(1), 891- 895.

Schalamon, J., Ainoedhofer, H., Singer, G., Petnehazy, T., Mayr, J., Kiss, K., & Hollwarth, M.E., (2006). Analysis of dog bites in children who are younger than 17 years. *Pediatrics*, 117(3), 374-379.

Serpell, J.A., & Pennsylvania, U.o. (2017). *About the C-BARQ*. Geraadpleegd op 24 april 2018. Van <https://vetapps.vet.upenn.edu/cbarq/about.cfm>



- Shepherd, K. (2002). Development of behaviour and communication in dogs. In: *Horwitz, D., Mills, D., Heath, S. (Reds), BSAVA Manual of Canine and Feline behavioural medicine* (pp. 8-20), Quedgeley: Gloucester.
- Sherman, C.K., Reisner, I.R., Taliaferro, L.A., & Houpt, K.A. (1996). Characteristics, treatment, and outcome of 99 cases of aggression between dogs. *Applied Animal Behaviour Science*, 91-108.
- Stelow, E. (2018). Behavior as an illness indicator. *Veterinary Clinics of North America: a Small Animal Practice*. 48(3). 339-496.
- Thompson, K.F., McBride, E.A., Redhead, E. (2010). Training engagement and the development of behavior problems in the dog. A Lontitudinal study: January. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*. 5(1). 57.
- O'Farrel, V. (1997). Owner attitudes and dog behavior problems. *Elsevier Applied animal behavior animals*, 52 (3-4), 205-213
- Overall<sup>1</sup>, K.L. (1997). The Veterinary Importance of Clinical Behavioral Medicine. In: *Overall K.L. (Red.), Clinical Behavioral Medicine for Small Animals* (pp. 1-4), St. Louis: Mosby.
- Overall<sup>2</sup>, K.L. (1997). Canine aggression. In: Overall K.L. (Red.). *Clinical Behavioral Medicine for Small Animals* (pp. 88-129). St Louis: Mosby.
- Overheid (2008). *Regeling Agressieve Dieren*. Geraadpleegd op 4 december 2017. Van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0005841/2005-08-13/0/#Artikel1>
- The Humane Society of the United States (1996). *How to determine a cat's or dog's age*. Geraadpleegd op 8 augustus 2018. Van [http://www.ruralareavet.org/PDF/Physical\\_Exam-How\\_to\\_Determine\\_Age.pdf](http://www.ruralareavet.org/PDF/Physical_Exam-How_to_Determine_Age.pdf)
- Thompson, K.F., McBride, E.A. & Redhead, E. (2010). Training engagement and the development of behavior problems in the dog: A longitudinal study. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*, 5(1), 57
- Van der Veer, N., Boekee, S., Hoekstra, H. & Peters, O. (2018, 29 januari). *Nationale Social Media Onderzoek – Het grootste trendonderzoek van Nederland naar het gebruik en verwachtingen van social Media #NSMO*. Geraadpleegd op 8 augustus 2018. Van: <https://www.newcom.nl/socialmedia2018?page=socialmedia2018>
- Van Dessel, G. (2011, juni). *Mobiel onderzoek de toekomst?* Geraadpleegd op 7 augustus 2018, van: <https://nl.checkmarket.com/blog/mobiel-onderzoek-de-toekomst/>
- Van Eekhout, R. (2018, 23 februari). *Digitaal in 2018 – Hoe staan we ervoor?* Geraadpleegd op 7 augustus 2018. Van: <https://www.van-ons.nl/nieuws/digitaal-2018-hoe-staan-we-ervoor/>
- Watson L, (2003). *Does breed specific legislation reduce dog aggression on humans and other animals? – A review paper*. Geraadpleegd op 30 oktober 2018. Van: <https://stopbsl.files.wordpress.com/2008/08/doesbslreducedogaggression.pdf>



Wright, J.C. (1985). Severe attacks by dogs: characteristics of the dogs, the victims, and the attack settings. *Public Health Reports*, 100(1), 55-61.

Wright, J. C. & Nesselrote, M. S. (1987). Classification of behavior problems in dogs: Distributions of age, breed, sex and reproductive status. *Applied Animal Behaviour Science*, (19), 169-178.

## Bijlage I. Omschrijving van Pitbull Terriër

*Deze omschrijving is afkomstig van de Regeling Agressieve Dieren (RAD) welke op 01-01-2009 is komen te vervallen.*

Honden van het Pit-bull-Terriër-type, waaronder wordt verstaan honden die in belangrijke mate voldoen aan de navolgende karakteristieken of in belangrijke mate gelijkenis vertonen met de navolgende afbeeldingen [Vervallen per 01-01-2009]

### Algemene omschrijving:

- Gespierde gladharige hond
- Straalt kracht uit
- Atletisch, maar niet zeer slank
- Een zwaar front met in vergelijking een lichte achterhand
- Aan opzij gezien maakt de hond een vierkante indruk
- Hoogte (schoft): 35-50 cm

### Hoofd:

- Geblokt, doosvormig, zwaar in verhouding tot het lichaam
- Brede kaaktakken
- Brede schedel
- Sterk ontwikkelde neusbrug
- Het gebied onder de ogen is opmerkelijk breed
- Sterk ontwikkelde kauwspieren

### Voorsnuit:

- Geen spitse snuit

### Oren:

- Hoog aan het hoofd geplaatst
- Tappend of gecoupeerd
- Geen rimpels

### Ogen:

- Rond, diepliggend en betrekkelijk klein
- Breed uit elkaar geplaatst

### Hals

- Gespierd tot aan de schedel
- Kort

### Borst:

- Diep
- Ruim gebogen ribben, naar onderen taps toelopend
- Breed

### Rug:

- Gespierd
- Kort

### Benen:

- De voorbenen zijn recht en maken een zware, solide indruk
- De heupen zijn breed en lang en lopen af in betrekkelijk lange achterbenen

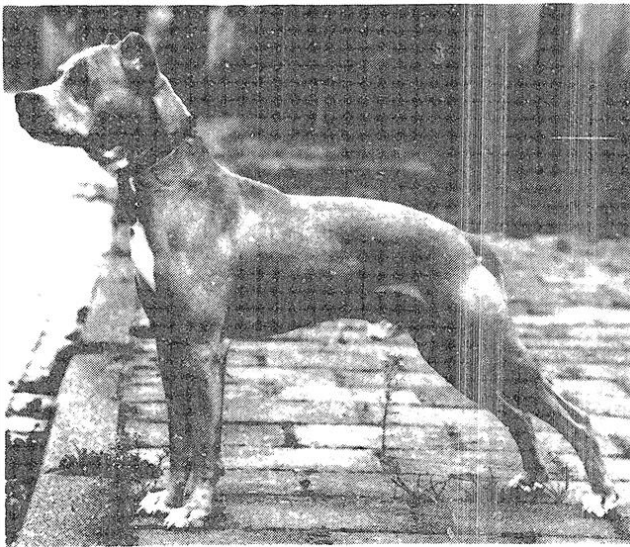
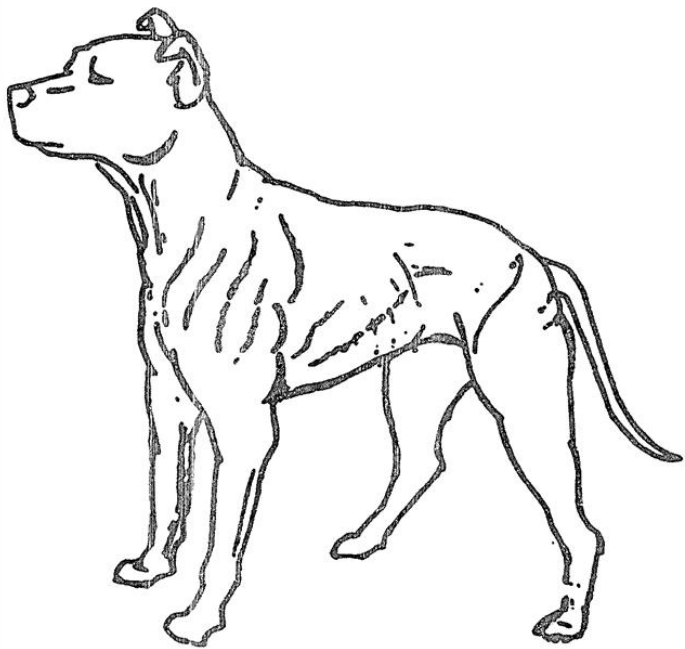
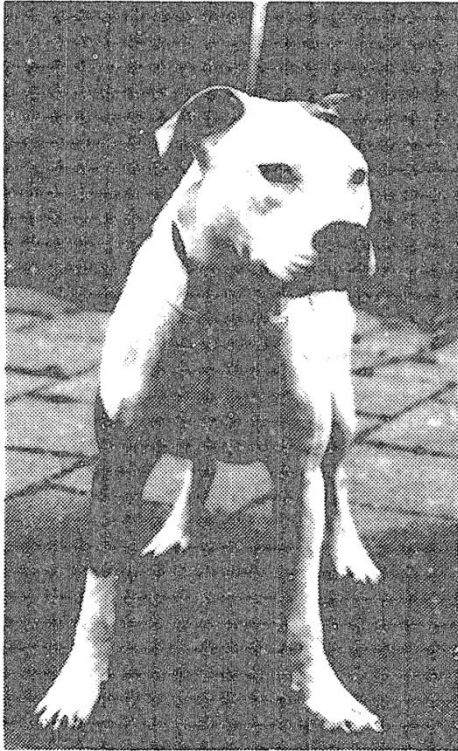
### Vacht:

- Kortharig

### Staart:

- Laag aangezet
- Dun
- Vrij kort in relatie tot het lichaam
- Taps toelopend tot een fijne punt
- of gecoupeerd





(Overheid, 2008)

## Bijlage II. Lijst met Hoog-Risico honden

Bron: Raad voor Dieraangelegenheden (2017, mei). *Bijlage 3 Lijst met hoog-risico honden*.

Geraadpleegd op 27 mei 2018, van

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/05/17/lijst-met-hoog-risico-honden>

### Inleiding

De lijst uit Bijlage 2 van het RDA rapport “Hondenbeten aan de kaak gesteld”, die door de RDA wordt onderschreven als voorlopige lijst, is opgesteld aan de hand van in ons omringende landen gehanteerde lijsten, artikelen uit binnen – en buitenland, meldingen en inbeslagnames. Deze voorlopige lijst is vervolgens voorgelegd aan 5 experts op het gebied van hondengedrag en ernstige bijtincidenten in binnen – en buitenland. Op grond van de reacties zijn de rassen, look- alikes en kruisingen vastgesteld ter verduidelijking van het type hond dat in ieder geval tot de categorie hoog-risico kan worden gerekend. Het aantal namen op de definitieve lijst is op grond van de reacties uitgebreid ten opzichte van de RDA lijst. Deze namen betreffen een nadere specificering van de op de RDA lijst genoemde kruisingen. 6 hondenrassen met een door de Raad van Beheer erkende stamboom zijn hierbij niet opgenomen vanwege het met goed resultaat uitsellecteren van overmatige agressiviteitskenmerken door de door de Raad van Beheer erkende stamboomorganisaties.

**Definitie hoog-risico (HR) hond** Een hoog-risico hond is een hond die bij bijten in staat is tot het toebrengen van bovenmatig ernstige bijtschade (dood tot gevolg, het verlies van spier en/of orgaanweefsel):

- **Fysieke verschijning:** De combinatie van gewicht, bouw (kaakgrootte, spierkracht, mogelijkheid tot gelijktijdig vastgebeten zijn en blijven ademen, weinig gripmogelijkheid op de hond door gebetene/omstanders) zodanig dat krachtig bijten alsmede vasthouden mogelijk is van relatief groot oppervlak bij gebetene.
- **Bijstijl:** De stijl van bijten is zodanig dat bij het bijten herhaald wordt gebeten zonder pauzes (anders dan die tijd die het vraagt om herhaald de gebetene te bereiken met een beet – bijvoorbeeld bij tussentijdse vluchtpoging van de gebetene) en/of langdurig wordt vastgehouden (al dan niet met herpakken/schuiven om een betere grip te krijgen op de gebetene en/of bij bijten in keelgebied dit voortgaand dicht te drukken), al dan niet in combinatie met dichtdrukken van het gebied en/of toepassen van schudden/scheuren. Beten zijn vaak gericht op kwetsbare gebieden als keel- en liesgebied, hoofd (snuit) en/of eventueel voorpoten.
- **Bijtintensiteit:** Focus op de gebetene en het bijten is intens (hond is slecht te interrumperen, los te krijgen van gebetene en/of focus blijft op gebetene en/of andere mogelijke te bijten mensen/dieren). Hond toont voorafgaand aan het bijten opwinding en/of stille focus op de gebetene.
- **Erfelijke basis:** De genetische basis van de hond kenmerkt zich door selectie van mens op vechteigenschappen richting mens en/of dier. Deze genetische basis kan vermengd zijn met eigenschappen van andere rassen/types zoals snelheid van windhondachtigen en/of felheid van terriërachtigen.

Bronnen:

- Avner, J R, Baker, M D (1991). Dog bites in urban children. *Pediatrics*, 88 (1),5558.



- Beasley, J.T. (2015). Misunderstood Nanny Dogs? North Charleston: CreateSpace.
- Billmire, D.A. (25 augustus 2016). Opinion: There is no need for pitbulls. URL: <http://www.cincinnati.com/story/opinion/contributors/2014/06/29/doctor-saysban-pit-bulls/11709481/>.
- Coppinger, R, Coppinger, L (2001), Dogs, a new understanding of canine origin, behavior and evolution, Chicago: The University of Chicago Press.
- Harding, S (2014), Unleashed: the phenomena of status and weapon dogs, Bristol: Policy Press.
- Jessup, D (1995) The working Pit Bull, Neptune City: T.f.h. publications.
- Kaye, A E, Belz, J M, Kirschner, R E (2009). Pediatric Dog Bite Injuries: A 5-Year Review of the Experience at The Children's Hospital of Philadelphia. PRS Journal, 551-558.
- Loewe, C L, Diaz, F D, Bechinsky, J (2007). Pitbull mauling deaths in Detroit. The American Journal of Forensic Medicine and Pathology, 28 (4), 356-360.
- O'Brien, D C, Andre, T B, Robinson, A D, Squires, L D, Tollefson, T T (2014). Dog bites of the head and neck: an evaluation of a common pediatric trauma and associated treatment. American Journal of Otolaryngology – head and neck medicine and surgery, 36 (1), 32-38.

I. Lijst van honden\*, look-alikes en alle kruisingen met of tussen deze honden die in ieder geval vallen onder de categorie HR hond:

1. Akita
2. American Bulldog
3. American Pitbull Terriër
4. American Staffordshire Terrier
5. Boerboel
6. Bull Mastiff
7. Bull Terrier
8. Cane Corso
9. Dogo Argentino
10. Dogo Canario
11. Staffordshire Bull Terrier
12. Rottweiler
13. Tosa
14. Fila Brasileiro
15. Anatolische herder
16. Zuid-Russische Owcharka
17. Kaukasische Owcharka
18. Pitbull achtigen: alle kruisingen met een pitbull: pocket bully, micro bully, pocket pitbull, extreme pocket bully, Regular bully, Regular Pitbull, xl en xxl pitbull, xl en xxl bully, rednose pitbull, rednose bully
19. Bully Kuta
20. Alano
21. Bandog

\* Honden met een stamboom erkend door de Raad van Beheer vallen niet onder de categorie HR hond

## Bijlage III. Enquête

### Onderzoek Bijtincidenten van Hond op Mens en Gedrag Honden

Geachte Meneer, Mevrouw,

Voor de afronding van mijn opleiding Diergezondheid & Management aan de Aeres Hogeschool te Dronten ben ik bezig met mijn afstudeeronderzoek. Voor mijn afstudeeronderzoek doe ik onderzoek naar het aantal bijtincidenten van hond op mens in Nederland.

Bijtincidenten komen veel voor in het nieuws, waardoor het relevant is om uit te zoeken hoeveel bijtincidenten plaats vinden in Nederland. Gezien er ook gesproken wordt over ras-specifieke maatregelen, zoals de Hoog-risico lijst, is het extra belangrijk om te bepalen of deze honden ook werkelijk vaker risico hebben op het veroorzaken van een bijtincident. Door te bepalen in welke situaties de meeste bijtincidenten plaatsvinden en welke factoren hierbij meespelen kan een passend advies worden gegeven aan de juiste instanties om het aantal bijtincidenten te doen afnemen.

Door het invullen van deze enquête kunt u mij hierbij helpen. U kunt meedoen aan de enquête als u aan 1 of meer van onderstaande punten voldoet:

- Indien u ooit bent gebeten door een hond
- Indien uw hond ooit iemand heeft gebeten
- Indien u een hond als huisdier heeft

De enquête zal ongeveer 10 tot 20 minuten van uw tijd in beslag nemen en bestaat uit de volgende onderdelen:

- Algemeen deel
- Ik ben gebeten door een hond (kunt u overslaan indien u niet bent gebeten door een hond)
- Mijn hond heeft iemand gebeten (kunt u overslaan indien uw hond niemand heeft gebeten)
- CBARQ gedragstest
- Hoog Risico Lijst

Heeft u meerdere honden thuis? Dan kunt u de vragenlijst meerdere keren invullen. De gegevens die u via de vragenlijst invult, zullen voor het onderzoek volledig anoniem verwerkt worden.

De enquête is tot 31 juli in te vullen.

LET OP: deze vragenlijst heeft alleen betrekking op bijtincidenten van hond op mens en niet van hond op hond.

Alvast heel veel dank voor uw tijd en deelname!

Vriendelijke groet,

Linda van Eerden

## Algemeen deel

### 1. Wat is uw leeftijd?

### 2. Wat is uw geslacht?

- ☐ Man
- ☐ Vrouw

### 3. In welke provincie woont u?

- ☐ Friesland
- ☐ Groningen
- ☐ Drenthe
- ☐ Overijssel
- ☐ Flevoland
- ☐ Gelderland
- ☐ Utrecht
- ☐ Noord-Holland
- ☐ Zuid-Holland
- ☐ Zeeland
- ☐ Noord-Brabant
- ☐ Limburg

## Ik ben gebeten door een hond

Bent u gebeten door een hond? Dan graag de vragen op deze pagina invullen. Door het beantwoorden van deze vragen kan een beeld worden geschetst van de hond die u gebeten heeft en de situatie van het incident.

Indien u niet bent gebeten door een hond kunt u deze pagina overslaan en kunt u doorgaan naar de volgende pagina.

Om een goed beeld te verkrijgen over het bijtincident zullen hieronder enkele vragen worden gesteld. De vragen gaan over de hond die u gebeten heeft, de situatie waarin het incident heeft plaatsgevonden en uw ervaring van het incident.

---

### 4. Bent u gebeten door uw eigen hond of de hond van een ander?

- ☐ Eigen hond
- ☐ Hond van een andere eigenaar

**5. Wat was het ras van de hond die u heeft gebeten?**

Gelieve zo goed mogelijk het ras aan te geven. In geval van een kruising gelieve aan te geven met welke rassen de hond gekruist is. Indien het ras niet te herleiden is kunt u hier 'onbekend' invullen.

**6. Hoe oud schat u de hond die u heeft gebeten?**

- ☐ Puppy (0-1 jaar)
- ☐ Junior (1-3 jaar)
- ☐ Volwassen (3-6 jaar)
- ☐ Middelbare leeftijd (6-8 jaar)
- ☐ Senior (8 jaar of ouder)

**7. Wat is het geslacht van de hond die u heeft gebeten?**

- ☐ Reu (mannelijk)
- ☐ Teef (vrouwelijk)
- ☐ Onbekend

**8. In welke gemeente heeft het bijtincident plaatsgenomen?**

9.

**Wanneer vond het incident plaats?**

Gelieve de maand en jaartal in te vullen

10.

**Waar vond het incident plaats?**

- ☐ Eigen terrein
- ☐ Bij iemand anders thuis

**11. Wie had de hond op dat moment onder gezag?**

- ☐ Een man
- ☐ Een vrouw
- ☐ Een kind
- ☐ De hond liep los

- ☐ Anders, namelijk

**12. Wat was de ernst van uw verwonding?**

- ☐ Lichte ernst  
☐ Matige ernst  
☐ Extreme ernst (ziekenhuis)  
☐ Anders, namelijk

**13. Vertoonde de hond agressief gedrag vóór het bijten?**

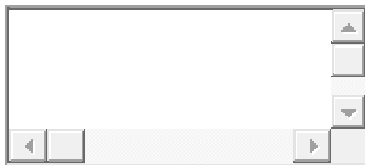
voorbeelden: grommen, happen, tanden laten zien

- ☐ Ja  
☐ Nee

**14. Had de hond u bewust gebeten?**

- ☐ Ja  
☐ Nee  
☐ Onbekend

**15. Kunt u kort omschrijven hoe het incident gebeurde?**



## Mijn hond heeft iemand gebeten

Heeft uw hond iemand anders gebeten? Dan graag de vragen op deze pagina invullen.

Door het beantwoorden van deze vragen kan een beeld worden geschetst de hond die heeft gebeten en de situatie waarin het incident heeft plaatsgevonden

Indien uw eigen hond niemand heeft gebeten kunt u doorgaan naar de volgende pagina.

**16. Wat voor ras is uw hond?**

Gelieve zo goed mogelijk het ras aan te geven. In geval van een kruising gelieve aan te geven met welke rassen de hond gekruist is. Indien het ras niet te herleiden is kunt u hier 'onbekend' invullen.

**17.Hoe oud is uw hond?**

Graag de leeftijd vermelden van de hond op de moment dat het incident heeft plaatsgenomen.

- ☐ Puppy (0-1 jaar)
- ☐ Junior (1-3 jaar)
- ☐ Volwassen (3-6 jaar)
- ☐ Middelbare leeftijd (6-8 jaar)
- ☐ Senior (8 jaar of ouder)

**18. Wat is het geslacht van uw hond?**

- ☐ Reu (mannelijk)
- ☐ Teef (vrouwelijk)

**19.Waar komt de hond vandaan?**

- ☐ Asiel
- ☐ Een erkende fokker (met stamboom)
- ☐ Particulier (bijvoorbeeld marktplaats)
- ☐ Anders, namelijk

**20.In welke gemeente heeft het bijtincident plaatsgenomen?**

**21.Wanneer vond het incident plaats?**

Gelieve de maand en jaartal in te vullen



**22. Waar vond het incident plaats?**

- ☐ Eigen terrein
- ☐ Bij iemand anders thuis
- ☐ Buiten op gemeentelijk terrein
- ☐ Anders, namelijk

**23. Wie had de hond op dat moment onder gezag?**

- ☐ Een man
- ☐ Een vrouw
- ☐ Een kind
- ☐ De hond liep los
- ☐ Anders, namelijk

**24. Hoeveel slachtoffers waren er betrokken bij het incident?**

**25. Wie was/waren hierbij het slachtoffer?**

(meerdere antwoorden mogelijk)

Kind(eren)

Volwassen(en)

Oudere(n)

**26. Weet u wat de ernst van de verwondingen van het slachtoffer waren?**

- ☐ Lichte ernst
- ☐ Matige ernst
- ☐ Extreme ernst (ziekenhuis)
- ☐ Niet bekend

**27. Vertoonde uw hond agressief gedrag vóór het bijten?**

Bijvoorbeeld: grommen, happen, tanden laten zien

- ☐ Ja
- ☐ Nee

**28. Had de hond het slachtoffer bewust gebeten?**

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Onbekend

29.

**Kunt u kort omschrijven hoe het incident gebeurde?**

## **C-BARQ (gedragtest hond)**

Dit onderdeel kan door iedereen worden ingevuld. Het betreft een gedragstest waarmee uiteindelijk bepaald kan worden welke rassen een hoger risico hebben op het vertonen van agressief gedrag. Deze gedragstest is gebaseerd op 4 categorieën, namelijk: 1) Training en gehoorzaamheid, 2) Agressie, 3) Angst en 4) Aandacht en aanhankelijkheid.

Probeert u alstublieft zo goed mogelijk alle vragen te beantwoorden.

Maak gebruik van de "niet waargenomen/niet van toepassing" optie indien u de hond nog nooit het beschreven gedrag heeft zien doen.

---

**30. Wat voor ras is uw hond?**

Gelieve zo goed mogelijk het ras aan te geven. In geval van een kruising gelieve aan te geven met welke rassen de hond gekruist is. Indien het ras niet te herleiden is kunt u hier 'onbekend' invullen.

**31. Hoe oud is uw hond?**

Graag de leeftijd vermelden van de hond op de moment dat het incident heeft plaatsgenomen.

- ☐ Puppy (0-1 jaar)
- ☐ Junior (1-3 jaar)
- ☐ Volwassen (3-6 jaar)
- ☐ Middelbare leeftijd (6-8 jaar)
- ☐ Senior (8 jaar of ouder)

**32. Wat is het geslacht van de hond?**

- ☐ Reu (mannelijk)
- ☐ Teef (vrouwelijk)

**33. Waar komt de hond vandaan?**

- ☐ Asiel
- ☐ Een erkende fokker (met stamboom)
- ☐ Particulier (bijvoorbeeld marktplaats)
- ☐ Anders, namelijk

**34. Sectie 1: Training en gehoorzaamheid**

Geef aan hoe trainbaar en gehoorzaam uw hond is in elk van de volgende situaties.

|                                                                                                 | 0= nooit              | 1= zelden             | 2= soms               | 3= meestal            | 4= altijd             | 5= n.v.t.             |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|
| 1. Wanneer de hond niet aangelijnd loopt, komt hij/zij onmiddellijk terug nadat u de hond roept | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 2. De hond gehoorzaamd per direct op het commando 'zit'                                         | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 3. De hond                                                                                      | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |

|                                                                                              |                       |                       |                       |                       |                       |                       |
|----------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|
| gehoorzaamd direct op het commando 'blijf'                                                   |                       |                       |                       |                       |                       |                       |
| 4. De hond lijkt goed op te letten/luisteren naar alles wat u zegt of doet                   | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 5. De hond reageert langzaam op correctie of straf ("dikke huid", "ongevoelig")              | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 6. De hond leert nieuwe trucjes langzaam                                                     | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 7. De hond is gemakkelijk afgeleid door interessante bezienswaardigheden, geluiden of geuren | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 8. De hond trekt hard wanneer hij/zij aan de riem loopt                                      | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |

### 35. Sectie 2: Agressie

Typische matige agressieve gedragingen zijn: blaffen, grommen en tanden laten zien

Meer ernstige agressieve gedragingen zijn: happen, vooruitschieten, bijten of proberen te bijten

Geef in elk van de volgende situaties aan of uw hond agressief gedrag vertoont.

|                                                                                                              | 0= geen agressie      | 2= matige agressie    | 4= ernstige agressie  | n.v.t.                |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|
| 1. Wanneer u de hond verbaal corrigeert of straft door u of een lid van het huishouden                       | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 2. Wanneer de hond direct benaderd wordt door een onbekende volwassene terwijl u de hond uitlaat aan de lijn | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 3. Wanneer de hond direct benaderd wordt                                                                     | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |

|                                                                                                                     |                       |                       |                       |                       |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|
| door een onbekend kind terwijl u de hond uitlaat aan de lijn                                                        |                       |                       |                       |                       |
| 4. Naar onbekende personen die uw hond benaderen terwijl hij/zij in uw auto zit (bijvoorbeeld op een parkeerplaats) | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 5. Wanneer speelgoed, een bot of andere voorwerpen door een lid van het huishouden wordt weggenomen                 | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 6. Wanneer een onbekend persoon u of een ander familielid in uw huis benaderd                                       | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 7. Wanneer een onbekend persoon u of een ander familielid buitenshuis benaderd                                      | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 8. Wanneer de postbode of een andere afleveringswerknemer uw huis benaderd                                          | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 9. Wanneer de hond wordt benaderd door een familielid tijdens dat de hond eet                                       | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 10. Wanneer het eten van de hond wordt weggenomen door een familielid                                               | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 11. Wanneer vreemden langs uw huis komen lopen terwijl uw hond buiten of in de tuin is                              | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 12. Wanneer een onbekend persoon uw hond probeert te aaien of aanraken                                              | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |

|                                                                                                                      |                       |                       |                       |                       |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|
| 13. Wanneer joggers, fietsers, skaters of skateboarders langs uw huis komen, terwijl uw hond buiten of in de tuin is | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 14. Wanneer de hond rechtstreeks wordt aangestaard door een lid van het huishouden                                   | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 15. Tegen onbekende personen die op bezoek zijn bij u thuis                                                          | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 16. Wanneer een familielid over de hond probeert heen te stappen                                                     | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 17. Als u of een gezinslid door uw hond gestolen eetwaar of voorwerpen terugpakt                                     | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |

### 36. Sectie 3. Angst

Sommige honden vertonen tekenen van angst wanneer ze blootgesteld worden aan bepaalde geluiden, objecten, personen of situaties. Typische verschijnselen van angst zijn:

- Milde tot matige angst: vermijden van oogcontact, vermijden van objecten, staart laag of tussen de poten, jammeren en zeuren, en schudden en beven.
- Extreme angst: krachtige pogingen om te ontsnappen, terugtrekken of verbergen voor objecten, personen of de situatie.

Geef in elk van de volgende situaties aan of uw hond angstig gedrag vertoont.

|                                                                                                           | 0= geen (zichtbare) angst | 2= milde tot matige angst | 4= extreme angst      | n.v.t.                |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------|---------------------------|-----------------------|-----------------------|
| 1. Wanneer uw hond rechtstreeks benaderd wordt door een onbekende volwassene, terwijl u weg bent van huis | <input type="radio"/>     | <input type="radio"/>     | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 2. Wanneer uw hond rechtstreeks benaderd                                                                  | <input type="radio"/>     | <input type="radio"/>     | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |

|                                                                         |                       |                       |                       |                       |
|-------------------------------------------------------------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|
| wordt door een onbekend kind, terwijl u weg bent van huis               |                       |                       |                       |                       |
| 3. Wanneer onbekende personen op bezoek komen                           | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 4. Wanneer onbekende personen de hond proberen te aaien of aan te raken | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |

### 37. Sectie 4: Aandacht en aanhankelijkheid

Geef aan hoe gehecht en aandacht vragend uw hond is in elk van de volgende situaties.

|                                                                                                                                                           | 0= nooit              | 1= zelden             | 2= soms               | 3= meestal            | 4= altijd             | n.v.t.                |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|
| 1. De hond hecht zich sterk aan een bepaald lid van het huishouden                                                                                        | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 2. Heeft de neiging om u (of andere leden van het huishouden) te volgen in het huis van kamer naar kamer                                                  | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 3. Heeft de neiging om in de buurt te zitten of in contact te zijn met u of anderen, wanneer u gaat zitten                                                | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 4. Heeft de neiging om zachtjes tegen u of een ander aan te stoten, te besnuffelen of een pootje te geven om aandacht te vragen terwijl u of de ander zit | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 5. Wordt onrustig (janken, opspringen, proberen tussenbeide te komen) als u of anderen genegenheid toont/tonen voor een ander persoon                     | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |

|                                                                                                                                 |                       |                       |                       |                       |                       |                       |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|
| 6. Wordt geprikkeld (janken, opspringen, probeert in te grijpen) als u of anderen genegenheid voor een ander persoon laten zien | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|

## Hoog Risico lijst

**In 2017 werd bekend dat de Rijksoverheid landelijke maatregelen zou instellen tegen bepaalde hondenrassen. De honden op de lijst zouden grote schade aanrichten bij een bijtincident. Voorbeelden van maatregelen zijn onder andere: een verplichte gedragscursus en een fok- en importverbod voor deze hondenrassen.**

Op de Hoog Risico Lijst staan de volgende hondenrassen vermeld:

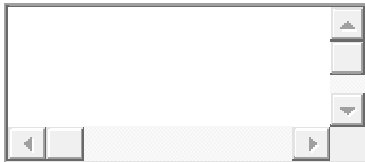
- Akita
- American Bulldog
- American Pitbull Terriër
- American Staffordshire Terriër
- Boerboel
- Bull Mastiff
- Bull Terriër
- Cane Corso
- Dogo Argentino
- Dogo Canario
- Staffordshire Bull Terriër
- Rottweiler
- Tosa
- Fila Brasileiro
- Anatolische Herder
- Zuid-Russische Owcharka
- Kaukasische Owcharka
- Pitbull achtigen: alle kruisingen met een pitbull: pocket bully, micro bully, pocket pitbull, extreme pocket bully, regular bully, regular pitbull, xl en xxl pitbull, xl en xxl bully, rednose pitbull, rednose bully
- Bully Kuta
- Alano
- Bandog



38. Bent u het eens met het instellen van ras-specifieke maatregelen zoals hierboven vermeld?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

39. Welke maatregelen zouden er volgens u ingesteld kunnen worden om het aantal bijtincidenten van hond op mens te verlagen?

A rectangular text input field with a light gray border. On the right side, there are three small square buttons with upward, neutral, and downward arrows. On the bottom left, there are two small square buttons with left and right arrows. The rest of the box is empty for text entry.

40. Heeft u nog vragen of opmerkingen?

A rectangular text input field with a light gray border. On the right side, there are three small square buttons with upward, neutral, and downward arrows. On the bottom left, there are two small square buttons with left and right arrows. The rest of the box is empty for text entry.

**Hartelijk bedankt voor uw medewerking!**

## Bijlage IV. C-BARQ Scoring Methode

Score all frequency scale items as: Never = 0, Seldom = 1, Sometimes = 2, Usually = 3 and Always = 4, except for items 5, 6 and 7 in Section 1. For these, reverse the scores to: Never = 4, Seldom = 3, etc.

To calculate behavior subscale scores, use the following formulae:

“Stranger-directed aggression” score = (items 10 + 11 + 12 + 14 + 15 + 16 + 19 + 20 + 21 + 23)/10.

“Owner-directed aggression” score = (items 9 + 13 + 17 + 18 + 22 + 24 + 25)/7.

“Trainability” score = (items 1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6 + 7 + 8)/8 – reverse scoring order for items 5, 6 & 7 (see above).

“Stranger-directed fear” score = (items 26 + 27 + 28 + 29)/4

“Attachment/attention-seeking” score = (items 30 + 31 + 32 + 33 + 34 + 35)/6

© James A. Serpell, University of Pennsylvania (Hsu & Serpell, 2003)

## Bijlage V. Rassen betrokken bij een bijtincident

Rassen betrokken bij een bijtincident. Per ras staat aangegeven onder welke rasgroep het ras is onderverdeeld. Rasgroepen 1 t/m 11 zijn erkend volgens de FCI.

| Nr | Rasgroep                                                  |
|----|-----------------------------------------------------------|
| 1  | Herdershonden en veedrijvers                              |
| 2  | Pinschers en schnauzers, molossers, berg- en sennenhonden |
| 3  | Terriers                                                  |
| 4  | Dashonden                                                 |
| 5  | Keeshonden en oertypen                                    |
| 6  | Lopende honden en Zweethonden                             |
| 7  | Staande Honden                                            |
| 8  | Retrievers en Waterhonden                                 |
| 9  | Gezelschapshonden                                         |
| 10 | Windhonden                                                |
| 11 | Sectie Overig                                             |
| 12 | Kruisingen bekend                                         |
| 13 | Onbekend                                                  |

| Gebeten Ras          | Rasgroep | Aantal bijtincidenten |
|----------------------|----------|-----------------------|
| Amerikaanse Bulldog  | 11       | 2                     |
| Amerikaanse stafford | 11       | 1                     |
| Barzoi               | 10       | 1                     |
| Beagle               | 6        | 1                     |
| Berner Sennen        | 2        | 1                     |
| Boerenfox            | 11       | 1                     |
| Boomer               | 11       | 3                     |
| Border Collie        | 1        | 4                     |
| Bouvier              | 1        | 4                     |
| Bull Terriër         | 3        | 1                     |
| Chihuahua            | 9        | 3                     |
| Chow Chow            | 5        | 2                     |
| Dalmatiër            | 6        | 1                     |
| Dobermann            | 2        | 4                     |
| Dogo Argentino       | 2        | 1                     |
| Duitse Herder        | 1        | 10                    |
| Duitse Staande       | 7        | 1                     |
| Engelse Stafford     | 3        | 1                     |
| Golden Retriever     | 8        | 3                     |
| Hazenwind            | 10       | 1                     |
| Herder               | 1        | 9                     |
| Hollandse Herder     | 1        | 1                     |
| Hovawart             | 2        | 1                     |
| Husky                | 5        | 1                     |
| Jack Russel          | 3        | 9                     |
| Kangal               | 2        | 2                     |
| Korthals Griffon     | 7        | 1                     |
| Kruising             | 12       | 12                    |

## Bijtincidenten van hond op mens in Nederland

• • •

|                            |    |    |
|----------------------------|----|----|
| <b>Labrador</b>            | 8  | 8  |
| <b>Maltezer</b>            | 9  | 1  |
| <b>Mechelse Herder</b>     | 1  | 6  |
| <b>New Foundlander</b>     | 2  | 1  |
| <b>Nizziny</b>             | 1  | 1  |
| <b>Old English Bulldog</b> | 2  | 1  |
| <b>Onbekend</b>            | 13 | 22 |
| <b>Pekingees</b>           | 9  | 1  |
| <b>Picardische Herder</b>  | 1  | 1  |
| <b>Podenco</b>             | 5  | 1  |
| <b>Pyrenese Berghond</b>   | 2  | 1  |
| <b>Rhodesian Ridgeback</b> | 6  | 3  |
| <b>Rottweiler</b>          | 2  | 2  |
| <b>Schapendoes</b>         | 1  | 1  |
| <b>Schotse Herder</b>      | 1  | 1  |
| <b>Schotse Terriër</b>     | 3  | 1  |
| <b>Shar-Pei</b>            | 2  | 1  |
| <b>Shih Tzu</b>            | 9  | 1  |
| <b>Teckel</b>              | 4  | 11 |
| <b>West Highland White</b> | 3  | 1  |
| <b>Yorkshire Terriër</b>   | 3  | 2  |



## Bijlage VI. Rassen betrokken bij matige of extreme ernst en een overzicht van de populatieverdeling

| Ras Matige Ernst                                                   | Aantal Matige ernst | Aantal Extreme ernst | % matige of extreme ernst (n=50) |
|--------------------------------------------------------------------|---------------------|----------------------|----------------------------------|
| <b>1. Herdershonden en Veedrijvers</b>                             | <b>6</b>            | <b>3</b>             | <b>18%</b>                       |
| Bouvier                                                            | 1                   |                      | 2%                               |
| Duitse Herder                                                      | 1                   | 1                    | 4%                               |
| Mechelse Herder                                                    | 1                   |                      | 2%                               |
| Schapendoes                                                        | 1                   |                      | 2%                               |
| Herder                                                             | 2                   | 2                    | 8%                               |
| <b>2. Pischers en Schnauzers, Molossers, Berg- en Sennenhonden</b> | <b>4</b>            | <b>1</b>             | <b>10%</b>                       |
| Dobermann                                                          | 1                   |                      | 2%                               |
| Kangal                                                             | 1                   |                      | 2%                               |
| Old English Bulldog                                                | 1                   |                      | 2%                               |
| Berner Sennen                                                      |                     | 1                    | 2%                               |
| Pyrenese Berghond                                                  | 1                   |                      | 2%                               |
| <b>3. Terriërs</b>                                                 | <b>4</b>            | <b>1</b>             | <b>10%</b>                       |
| Jack Russel                                                        | 4                   | 1                    | 10%                              |
| <b>4. Dashonden</b>                                                | <b>2</b>            | <b>-</b>             | <b>4%</b>                        |
| Teckel                                                             | 2                   |                      | 4%                               |
| <b>5. Keeshonden en Oertypen</b>                                   | <b>3</b>            | <b>-</b>             | <b>6%</b>                        |
| Husky                                                              | 1                   |                      | 2%                               |
| Chow Chow                                                          | 2                   |                      | 4%                               |
| <b>6. Lopende honden en Zweethonden</b>                            | <b>1</b>            | <b>-</b>             | <b>2%</b>                        |
| Rhodesian Ridgeback                                                | 1                   |                      | 2%                               |
| <b>8. Retrievers en Waterhonden</b>                                | <b>3</b>            | <b>2</b>             | <b>10%</b>                       |
| Golden retriever                                                   | 1                   | 2                    | 6%                               |
| Labrador                                                           | 2                   |                      | 4%                               |
| <b>9. Gezelschapshonden</b>                                        | <b>1</b>            | <b>-</b>             | <b>2%</b>                        |
| Chihuahua                                                          | 1                   |                      | 2%                               |
| <b>10. Winhonden</b>                                               | <b>1</b>            | <b>-</b>             | <b>2%</b>                        |
| Hazewind                                                           | 1                   |                      | 2%                               |
| <b>11. Sectie overig</b>                                           | <b>1</b>            | <b>1</b>             | <b>4%</b>                        |
| Amerikaanse Bulldog                                                |                     | 1                    | 2%                               |
| Amerikaanse stafford                                               | 1                   |                      | 2%                               |
| <b>12. Kruisingen (bekend)</b>                                     | <b>4</b>            | <b>1</b>             | <b>10%</b>                       |
| Kruising Golden x Tolling                                          | 1                   |                      | 2%                               |
| Kruising Herder x Husky                                            | 1                   |                      | 2%                               |
| Kruising Husky x malamute                                          | 1                   |                      | 2%                               |
| Kruising Stafford x Labrador                                       |                     | 1                    | 2%                               |
| Kruising Old English Bulldog x Stafford                            | 1                   |                      | 2%                               |
| <b>13 Onbekend</b>                                                 | <b>3</b>            | <b>8</b>             | <b>22%</b>                       |
| <b>Totaal (n=50)</b>                                               | <b>33</b>           | <b>17</b>            |                                  |

## Bijtincidenten van hond op mens in Nederland

• • •

|          |               | Matige ernst |                | Extreme ernst |                 | % totaal |
|----------|---------------|--------------|----------------|---------------|-----------------|----------|
|          |               | Aantal       | % matige ernst | Aantal        | % extreme ernst |          |
| Geslacht | Reu           | 21           | 63,6%          | 11            | 64,7%           | 65%      |
|          | Teef          | 7            | 21,2%          | 4             | 23,5%           | 22%      |
|          | Onbekend      | 5            | 15,2%          | 2             | 11,8%           | 14%      |
| Leeftijd | 0-1 jaar      | 1            | 3,0%           | -             | -               | 2%       |
|          | 1-3 jaar      | 5            | 15,2%          | 1             | 5,9%            | 12%      |
|          | 3-6 jaar      | 15           | 45,5%          | 6             | 35,3%           | 42%      |
|          | 6-8 jaar      | 8            | 24,2%          | 6             | 35,3%           | 28%      |
|          | >8 jaar       | 4            | 12,1%          | 4             | 23,5%           | 16%      |
| Gezag    | Man           | 4            | 12,1%          | 2             | 11,8%           | 12%      |
|          | Vrouw         | 11           | 33,3%          | 3             | 17,6%           | 28%      |
|          | Kind          | -            | -              | -             | -               | -        |
|          | Hond liep los | 12           | 36,4%          | 8             | 47,1%           | 40%      |
|          | Anders        | 6            | 18,2%          | 4             | 23,5%           | 20%      |

## Bijlage VII. Rasverdeling van de gehele populatie en aantal veroorzaakte bijtincidenten

| Ras                               | Niet gebeten | gebeten | Totaal | % gebeten t.o.v. alle rassen |
|-----------------------------------|--------------|---------|--------|------------------------------|
| American bully (regular, XL, XXL) | 3            | 0       | 3      | 0,0%                         |
| American pitbull terrier          | 2            | 0       | 2      | 0,0%                         |
| American Stafford                 | 17           | 1       | 18     | 0,4%                         |
| Amerikaanse bulldog               | 2            | 2       | 4      | 0,7%                         |
| Australian labradoodle            | 3            | 0       | 3      | 0,0%                         |
| Barzoi                            | 1            | 1       | 2      | 0,4%                         |
| Beagle                            | 0            | 1       | 1      | 0,4%                         |
| Beauceron                         | 1            | 0       | 1      | 0,0%                         |
| Berner sennen                     | 1            | 1       | 2      | 0,4%                         |
| Boerenfox                         | 0            | 1       | 1      | 0,4%                         |
| Boomer                            | 1            | 3       | 4      | 1,1%                         |
| Border Collie                     | 3            | 4       | 7      | 1,4%                         |
| Bouvier                           | 2            | 4       | 6      | 1,4%                         |
| Boxer                             | 2            | 0       | 2      | 0,0%                         |
| Bull Terriër                      | 0            | 1       | 1      | 0,4%                         |
| Cane corso                        | 1            | 0       | 1      | 0,0%                         |
| Cavalier King charles spaniel     | 1            | 0       | 1      | 0,0%                         |
| Chihuahua                         | 2            | 3       | 5      | 1,1%                         |
| Chow Chow                         | 0            | 2       | 2      | 0,7%                         |
| Dalmatiër                         | 0            | 1       | 1      | 0,4%                         |
| Dobermann                         | 0            | 4       | 4      | 1,4%                         |
| Dogo Argentino                    | 0            | 1       | 1      | 0,4%                         |
| Drentse Patrijs                   | 1            | 0       | 1      | 0,0%                         |
| Duitse herder                     | 4            | 10      | 14     | 3,6%                         |
| Duitse Staande                    | 0            | 1       | 1      | 0,4%                         |
| Engelse Springer Spaniel          | 1            | 0       | 1      | 0,0%                         |
| Flatcoated retriever              | 1            | 0       | 1      | 0,0%                         |
| Golden Retriever                  | 2            | 3       | 5      | 1,1%                         |
| grand basset griffon vendeen      | 1            | 0       | 1      | 0,0%                         |
| Groenedaeler                      | 1            | 0       | 1      | 0,0%                         |
| Hazewind hond                     | 1            | 1       | 2      | 0,4%                         |
| Herder                            | 1            | 9       | 10     | 3,2%                         |
| Hollandse Herder                  | 0            | 1       | 1      | 0,4%                         |
| Hovart                            | 0            | 1       | 1      | 0,4%                         |
| Husky                             | 0            | 1       | 1      | 0,4%                         |
| Jack Russel                       | 0            | 9       | 9      | 3,2%                         |

# Bijtincidenten van hond op mens in Nederland

• • •

|                           |            |            |            |              |
|---------------------------|------------|------------|------------|--------------|
| Kangal                    | 0          | 2          | 2          | 0,7%         |
| Korthals Griffon          | 0          | 1          | 1          | 0,4%         |
| Labrador                  | 4          | 8          | 12         | 2,9%         |
| Maltezer                  | 0          | 1          | 1          | 0,4%         |
| Mechelse Herder           | 2          | 6          | 8          | 2,2%         |
| New Foundlander           | 0          | 6          | 6          | 2,2%         |
| Nizziny                   | 0          | 1          | 1          | 0,4%         |
| Old English Bulldog       | 1          | 1          | 2          | 0,4%         |
| Onbekend                  | 5          | 22         | 27         | 7,9%         |
| Pekingeer                 | 0          | 1          | 1          | 0,4%         |
| Picardische Herder        | 0          | 1          | 1          | 0,4%         |
| Pitbull                   | 2          | 0          | 2          | 0,0%         |
| Podenco                   | 0          | 1          | 1          | 0,4%         |
| Poedel                    | 1          | 0          | 1          | 0,0%         |
| Pyrenese Berghond         | 0          | 1          | 1          | 0,4%         |
| Rhodesian ridgeback       | 2          | 3          | 5          | 1,1%         |
| Rottweiler                | 0          | 1          | 1          | 0,4%         |
| Samojeed                  | 1          | 0          | 1          | 0,0%         |
| Schapendoes               | 1          | 1          | 2          | 0,4%         |
| Schotse Herder            | 0          | 1          | 1          | 0,4%         |
| Schotse Terriër           | 0          | 1          | 1          | 0,4%         |
| Shar-Pei                  | 0          | 1          | 1          | 0,4%         |
| Shih Tzu                  | 0          | 1          | 1          | 0,4%         |
| Siberische husky          | 1          | 0          | 1          | 0,0%         |
| Spaanse Waterhond         | 2          | 0          | 2          | 0,0%         |
| Stafford xl               | 1          | 0          | 1          | 0,0%         |
| Staffordshire Bullterriër | 19         | 0          | 19         | 0,0%         |
| Tamaskan Dog              | 1          | 0          | 1          | 0,0%         |
| Teckel                    | 3          | 11         | 14         | 3,9%         |
| Terveureuse herder        | 1          | 0          | 1          | 0,0%         |
| West Highland White       | 0          | 1          | 1          | 0,4%         |
| Yorkshire Terriër         | 1          | 2          | 3          | 0,7%         |
| Kruisingen                | 20         | 12         | 32         | 4,3%         |
| <b>Totaal</b>             | <b>126</b> | <b>153</b> | <b>279</b> | <b>54,8%</b> |



## Bijlage VIII. Checklist schriftelijk rapporteren

Naam: Linda van Eerden

Klas: 4DG

Datum: 12-08-2018

Titel verslag/rapport: Bijtincidenten van hond op mens in Nederland - afstudeerwerkstuk

De beoordelingscriteria die met een \* zijn aangegeven, zijn de zogenaamde '*killing points*'. Indien de assessor meer dan vijf '*killing points*' heeft aangekruist, dien je het rapport/verslag op alle onvoldoende onderdelen te verbeteren. Voor de herbeoordeling moet je ook de oude versie inleveren. In het afstudeerwerkstuk zijn geen '*killing points*' toegestaan! ROOD WAT NIET IN ORDE IS!

### 1. Het taalgebruik:

- ☐ Bevat niet meer dan drie grammaticale, spel- en typefouten per duizend woorden\*

**Bij meer dan drie fouten per duizend woorden is het rapport/verslag afgekeurd!**

- ☐ Heeft een adequate interpunctie\*
- ☐ Is afgestemd op de gekozen doelgroep (juiste stijl)\*
- ☐ Laat een zakelijke en actieve schrijfstijl zien\*
- ☐ Bevat geen persoonlijke voornaamwoorden\*

### 2. Het rapport/verslag:

- ☐ Is ingebonden (hard copy)\*
- ☐ Is vrij van plagiaat\* (zie onderwijsexamenregeling)

### 3. De omslag:

- ☐ Bevat de titel
- ☐ Vermeldt de auteur(s)

### 4. De titelpagina/het titelblad:

- ☐ Heeft een specifieke titel\*
- ☐ Vermeldt de auteur(s)\*
- ☐ Vermeldt de plaats en de datum\*
- ☐ Vermeldt de opdrachtgever(s)\*

### 5. Het voorwoord:

- ☐ Bevat de persoonlijke aanleiding tot het schrijven van het rapport/verslag
- ☐ Bevat persoonlijke bedankjes (persoonlijke voornaamwoorden toegestaan)

### 6. De inhoudsopgave:

- ☐ Vermeldt alle genummerde onderdelen van het rapport/verslag\*
- ☐ Vermeldt de samenvatting en de bijlage(n)
- ☐ Is overzichtelijk
- ☐ Heeft een correcte paginaverwijzing

### 7. De samenvatting:

- ☐ Is een verkorte versie van het gehele rapport/verslag
- ☐ Bevat conclusies
- ☐ Bevat geen persoonlijke mening
- ☐ Is gestructureerd
- ☐ Is zakelijk geschreven
- ☐ Staat direct na de inhoudsopgave

### 8. De inleiding (toelichting op intranet):

- ☐ Is hoofdstuk 1\*
- ☐ Beschrijft het grotere kader en aanleiding
- ☐ Beschrijft inhoudelijke achtergrondinformatie\*
- ☐ Formuleert het probleem/de onderzoeksvraag\*
- ☐ Vermeldt het doel\*



- ☐ Bevat een leeswijzer voor het rapport/verslag\*

---

9. Materiaal en methode:

- ☐ Beschrijft de gevolgde onderzoeksmethode
- ☐ Past bij de onderzoeksvraag/vragen\*
- ☐ Beschrijft de variabelen/eenheden
- ☐ Beschrijft de methode van data-analyse

10. De (opmaak van de) kern:

- ☐ Bestaat uit genummerde hoofdstukken en (sub)paragrafen (maximaal drie niveaus)\*
- ☐ Deze zijn verschillend in opmaak\*
- ☐ De hoofdstukken en (sub)paragrafen hebben een passende titel
- ☐ Een hoofdstuk beslaat ten minste één pagina
- ☐ Een nieuw hoofdstuk begint op een nieuwe pagina
- ☐ De zinnen lopen door (geen 'enter' binnen een alinea gebruiken)
- ☐ De figuren zijn (door)genummerd en hebben een passende titel (onder de figuur)\*
- ☐ De tabellen zijn (door) genummerd en hebben een passende titel (boven de tabel)\*
- ☐ Tabellen en figuren zijn zelfstandig te begrijpen
- ☐ In de tekst zijn er verwijzingen naar figuren en/of tabellen\*
- ☐ De tekst bevat verwijzing naar de desbetreffende bijlage(n)
- ☐ De tekst is ook zonder verwijzingen te begrijpen
- ☐ De pagina's zijn genummerd\*

11. De discussie:

- ☐ Bevat een vergelijking met relevante literatuur
- ☐ Geeft de valide argumentatie weer
- ☐ Evalueert de gebruikte onderzoeksmethode
- ☐ Bevat een kritische reflectie op de eigen bevindingen (zie toelichting op intranet)

12. De conclusies en aanbevelingen:

- ☐ De conclusies zijn gebaseerd op relevante feiten
- ☐ De aanbevelingen zijn gebaseerd op relevante feiten
- ☐ Bevatten geen nieuwe informatie\*

13. De bronvermelding:

- ☐ In de tekst is conform de geldende APA-normen\* (zie intranet Mediatheek)

14. De literatuurlijst:

- ☐ Is opgesteld conform de geldende APA-normen\* (zie intranet Mediatheek)

15. De bijlagen:

- ☐ Zijn genummerd
  - ☐ Zijn voorzien van een passende titel
  - ☐ Bevatten geen eigen analyse
-